

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

Privatinės teisės katedra

Ievos Tučkutės,

V kurso, verslo ir civilinės teisės

studijų šakos studentės

Magistro darbas

Dirbtinis intelektas: teisė į informacijos sklaidos laisvę ir autorių teisė

**Artificial intelligence: Right to Freedom of Information Dissemination and Copyright
Law**

Vadovas: Prof. dr. (HP), LL.M. Vytautas Mizaras

Recenzentas: Prof. Dr. Ramūnas Birštonas

Vilnius

2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame darbe analizuojamas dirbtinio intelekto reguliavimas bei poveikis autorių teisei ir informacijos sklaidos laisvei. Vertinama autorių teisė į saviraišką, kuri yra informacijos laisvės dalis, bei visuomenės teisė į prieigą prie autorių teisės saugomų kūrinių, kaip informaciją, ir kokią įtaką šioms teisėms daro dirbtinis intelektas. Siekiant nurodytų tikslų, darbe analizuojamas tekstų ir duomenų gavybos reguliavimas pagal Europos Sąjungos Direktyvą (ES) 2019/790, bei 2024 m. birželio 13 d. Reglamentas (ES) 2024/1689 (Dirbtinio intelekto aktas), vertinant, ar toks reglamentavimas efektyviai apsaugo autorių teises.

Pagrindiniai žodžiai: dirbtinis intelektas, saviraiškos laisvė, tekstų ir duomenų gavyba, skaidrumo reikalavimas, sugeneruoti rezultatai.

This paper analyses the regulation of artificial intelligence and its impact on copyright and freedom of information. It looks at the right of authors to self-expression as part of freedom of information, and the right of the public to access copyrighted works as information, and how these rights are affected by artificial intelligence. In order to achieve the stated objectives, the paper analyses the regulation of text and data mining under the European Union Directive (EU) 2019/790, as well as Regulation (EU) 2024/1689 of 13 June 2024 (the Artificial Intelligence Act), assessing whether such regulation is effective in protecting copyright.

Key words: artificial intelligence, freedom of expression, text and data mining, transparency requirements, generated results.

TURINYS

IŽANGA	3
1. TEISĖS Į INFORMACIJOS SKLAIDOS LAISVĘ IR AUTORIŲ TEISĖS SANTYKIS	7
2. DIRBTINIO INTELEKTO VEIKIMAS (DUOMENŲ GAVYBA, MOKYMASIS IR GENERAVIMAS) IR JO REGULIAVIMAS	12
2.1. Kaip veikia dirbtinis intelektas.....	12
2.1.1. Duomenų rinkimas	13
2.1.2. Dirbtinio intelekto mokymas ir rezultatų generavimas	15
2.2. Reikalavimai, keliami dirbtiniam intelektui	18
2.2.1. Reikalavimai pagal Dirbtinio intelekto aktą	20
2.2.2. Tekstų ir duomenų gavyba pagal Direktyvą	22
2.3. Tekstų ir duomenų gavybos išimties atsisakymas	25
3. DIRBTINIO INTELEKTO GENERUOJAMAS TURINYS IR SAVIRAIŠKOS LAISVĖ.....	30
3.1. Dirbtinio intelekto generuojamo turinio apsauga autorių teisėmis.....	30
3.2. Dirbtinio intelekto modelių ir generuojamų rezultatų sui generis apsauga	35
3.3. Dirbtinio intelekto generuojamas turinys kaip išvestiniai kūriniai.....	37
4. AUTORIŲ IR VISUOMENĖS INTERESŲ KONFLIKTAS – TRIJŲ PAKOPŲ TESTAS.....	41
4.1. Pirmasis kriterijus – įstatymo nustatyti specialūs atvejai	42
4.2. Antrasis kriterijus – kūrinio naudojimas, neprieštaraujant įprastam jo naudojimui.....	44
4.3. Trečiasis kriterijus – teisėtų autoriaus interesų pažeidžiamumas	47
4.4. Ateities perspektyvos autorių teisei, dirbtinio intelekto amžiuje.....	49
IŠVADOS	53
LITERATŪROS SĄRAŠAS	55
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70

Temos aktualumas. Šiuo metu meno kūryba patiria generatyvinio dirbtinio intelekto sukeltą revoliuciją. Dirbtinis intelektas (toliau ir DI) turi beveik šimtmečio istoriją, nuo jo atsiradimo iki šių dienų. Per šį laikotarpį dirbtinis intelektas patyrė pakilimų ir nuosmukių, vadinamųjų dirbtinio intelekto „žiemomis“ ir „vasaromis“ (Toosi et al., 2022), tačiau eksponentinis vystymasis prasidėjo atsiradus pirmajam generatyviniam dirbtiniam intelektui (toliau ir GDI). Ši technologija atvėrė duris idėjai, kad mašinos, imituojančios žmogaus mąstymą, kadaise laikytos fikcija, gali būti realybe. Nuo tada, kai XX a. šeštajame dešimtmetyje buvo pristatyta dirbtinio intelekto sąvoka, mokslininkai siekė, kad mašinos taptų protingos, ir taip atsirado svarbios sritys, tokios kaip kompiuterinė rega (angl. *computer vision*), natūralios kalbos apdorojimas (angl. *natural language processing*) ir mašininis mokymasis (angl. *machine learning*) (Zhang, 2023). Šių technologijų pagalba, visuomenei pasiekiamas generatyvinis dirbtinis intelektas rodo gali viską. Nors GDI buvo naudojamas jau pastarąjį dešimtmetį, „ChatGPT“ pristatymas 2022 m. lapkričio 30 d. sukėlė naują mokslinių tyrimų ir inovacijų bangą dirbtinio intelekto srityje. Ši susidomėjimo banga paskatino sukurti ir išleisti daugybę pažangiausių įrankių, apimančių įvairias užduotis – nuo tekstų kūrimo ir muzikos komponavimo iki vaizdų kūrimo, vaizdo įrašų kūrimo, kodo generavimo ir net mokslinių darbų.

Literatūroje netrūksta diskusijų įvairiomis temomis apie dirbtinio intelekto galimybes: ar šis įrankis gali būti laikomas autoriumi, ar dirbtinio intelekto sugeneruotiems kūriniams taikoma apsauga, ir ar dirbtinis intelektas nepažeidžia kitų svarbių žmogaus teisių (Gaffar, Albarashdi, 2024). Daugiausiai dėmesio susilaukia klausimas – ar dirbtinis intelektas teisėtai (nepažeidžiant autorių teisių) generuoja rezultatus. Šia tema nepasitikėjimą dirbtiniu intelektu ypač aktyviai reiškia autoriai: 2024 m. liepos 23 d. 13 tarptautinių ir Europos organizacijų, atstovaujančių kūrėjams, autoriams, menininkams, atlikėjams ir kūrybiniais darbuotojams, įskaitant ECSA (*European Composer & Songwriter Alliance*), koalicija išsiuntė laišką naujai išrinktiems Europos Parlamento nariams dėl dirbtinio intelekto poveikio Europos kūrybinei bendruomenei (ECSA, 2024). Laiške autoriai bendrai išdėsto savo nuomonę, kad Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. balandžio 17 d. Direktyvos (ES) 2019/790 dėl autorių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB (toliau – Direktyva ir Direktyva 2019/790) 3 ir 4 str., reguliuojantys būdą, kurių pagalba išgaunami duomenys DI apmokymui, teisėtumą, nėra pakankami, kad būtų apsaugotos

autorių teisės. Papildomai kūrėjų koalicija pripažįsta, kad 2024 m. birželio 13 d. priimtas Europos Parlamento ir Tarybos Reglamentas (ES) 2024/1689 kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 ir (ES) 2019/2144 ir direktyvos 2014/90/ES, (ES) 2016/797 ir (ES) 2020/1828 (toliau – Dirbtinio intelekto aktas arba DI aktas), yra žingsnis tinkama linkme. Tačiau koalicija tuo pačiu pabrėžia, jog net ir tinkamai įgyvendintas, DI aktas yra laikinas daug didesnės problemos sprendimas, kadangi būtina politika, kuri siektų autorių ir atlikėjų atlyginimo bei informuoto sutikimo gavimo.

Generatyvinio dirbtinio intelekto įrankiai gali kurti naujus meno, literatūros, muzikos kūrinius, kurie turi potencialą konkuruoti su žmonių sukurtais kūriniais, kelia grėsmę originalumo sąvokai, autorių motyvacijai kurti bei bendrai autorių teisių apsaugos efektyvumui, kiek tai liečia dirbtinio intelekto apmokymą ir naujų rezultatų generavimą. Visgi, GDI tuo pačiu yra ir puikus išradimas prisidedantis prie informacijos sklaidos (pvz., ChatGPT, galintis pateikti atsakymus į įvairius klausimus), bei įrankis, padedantis kurti. Dėl šių dviejų perspektyvų priešpriešos, svarbu aptarti dirbtinio intelekto reguliavimo efektyvumą ir poveikį autorių teisei bei informacijos sklaidos laisvei.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas yra išanalizuoti ar dirbtinio intelekto reguliavimas yra pakankamas, kad būtų užtikrintas autorių teisės bei informacijos sklaidos laisvės balansas.

Darbo uždaviniai. Siekiant darbo tikslo, šio darbo uždaviniai yra:

1. Atskleisti autorių teisės ir informacijos sklaidos laisvės santykį, pabrėžiant dvigubą ryšį – autorių teisę į saviraišką bei visuomenės teisę į informaciją meninėmis išraiškomis.
2. Išanalizuoti kaip dirbtinis intelektas veikia, koks jo reguliavimas dirbtinio intelekto mokymo stadijoje ir dėl tokio reguliavimo išskylantys sunkumai.
3. Nustatyti dirbtinio intelekto keliamą problematiką, dėl autorystės, originalumo ir išvestinių kūrinių reguliavimo.
4. Įvertinti esamo reguliavimo autorių teisių ir dirbtinio intelekto srityje pakankamumą, aptariant dirbtinio intelekto poveikį autorių teisei į saviraišką bei visuomenės teisei į informaciją, pasinaudojant trijų pakopų testu.

Darbo objektas. Autorių teisėje egzistuoja paradoksas, kuris pasireiškia, per išimtis ir apribojimus, kadangi sistema skatina žinias, jas ribodama. Paradoksas paaiškina intelektinės nuosavybės politikai būdingą įtampą tarp prieigos ir apsaugos, kitaip tariant – viešojo ir privataus intereso (Geiger et al., 2019, 10 psl.). Būtent dėl šių dviejų interesų neatskiriamumo,

pirmoje darbo dalyje siekiama aptarti ne tik autorių saviraiškos laisvę, bet ir visuomenės teisę į informacijos (autorių teise saugomų kūrinių) prieinamumą.

Antroje darbo dalyje šių teisių santykis analizuojamas per dirbtinio intelekto apmokymą ir rezultatų generavimą, dėl to darbe analizuojami du šiai temai aktualiausi ES aktai (Direktyva 2019/790 ir Dirbtinio intelekto aktas), o Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas minimas aptariant autorių išimties teises. Darbe pagrįste minima Direktyva 2019/790, kadangi jos nuostato yra perkeltos į Lietuvos teisę jų nekeičiant, nepapildant ir neišplečiant, be to Direktyvoje minimas tekstų ir duomenų gavybos reguliavimas aptariamas kitų valstybių teismų praktikoje. Dirbtinio intelekto aktas taip pat analizuojamas tik tokioje apimtyje, kuri yra aktuali autorių teisei ir dirbtiniam intelektui.

Trečioje darbo dalyje pereinama prie dirbtinio intelekto keliamų teisinių problemų, susijusių su autorių teisėmis – teisinėje analizėje, aptariami klausimai susiję su originalumu, kūryba ir išimtinėmis turtinėmis teisėmis. Šiame darbe siekiama nurodyti pagrindinius aspektus, susijusius su kūrinių perdirbimu, bei dirbtinio intelekto viduje vykstančiais transformacijos veiksmams, siekiant vėliau aptarti reguliavimą. Dėl šios priežasties atsakomybės klausimai kūrinių generavime neaptariami.

Paskutinėje darbo dalyje, remiantis anksčiau darbe atlikta analize, tiriama, ar dabartinis reguliavimas, susijęs su dirbtinio intelekto apmokymu ir rezultatų generavimu, yra pakankamas. Šis aptarimas išpildomas analizuojant dabartinio reguliavimo pakankamumą trijų pakopų testo pagalba.

Tyrimo metodai. Tam, kad būtų įgyvendintas darbo tikslas ir pasiekti iškelti darbo uždaviniai, darbe buvo naudojami analizės, sisteminis, lyginamasis ir loginis metodai. Teisės aktų analizės metodas naudojamas analizuojant aktualius teisės aktus, reglamentuojančius informacijos laisvę, taip pat analizuojant Direktyvą (ES) 2019/790, Dirbtinio intelekto aktą ir kitus ES teisės aktus. Darbe naudojamas mokslinės literatūros analizės metodas, analizuojant mokslininkų straipsnius apie dirbtinio intelekto veiklą, teisės literatūrą dėl tekstų ir duomenų gavybos taikymo dirbtinio intelekto mokyme, bei analizuojant skirtingas nuomones, susijusias su dirbtinio intelekto sugeneruotų kūrinių reglamentavimu. Sisteminis metodas naudojamas tiriant teisės normų tarpusavio ryšį ir jų sisteminių taikymą, o būtent nagrinėjant santykį tarp Direktyvos (ES) 2019/790 ir Dirbtinio intelekto akto – kiek šių teisės aktų reguliavimas apima autorių išimties teises ir ar toks reguliavimas atitinka visus dirbtinio intelekto procesus. Lyginamasis metodas taikomas, analizuojant kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijas

autorių teisių reguliavimo būdus išimtinių teisių reguliavime bei analizuojant teismų sprendimus darbe pristatomose bylose. Loginis metodas pasitelktas formuojant savo poziciją tokiais iškeltais klausimais: ar dabartinis reguliavimas atitinka autorių lūkesčius bei užtikrina proporcingą santykį tarp autorių teisės ir informacijos sklaidos laisvės.

Šaltiniai. Darbe pasiremta Europos Sąjungos teisės aktais, Vokietijos ir Olandijos teismų sprendimais. Analizuojant dirbtinio intelekto veiklą, autorei daug įtakos darė „Microsoft corporation“ išleistas leidinys apie dirbtinį intelektą pavadinimu „Introduction to AI“, bei Katherine Lee, A. Feder Cooper, James Grimmelmann 2023 metų darbas „Talkin' 'Bout AI Generation: Copyright and the Generative-AI Supply Chain“. Darbe taip pat daug remtasi Vytauto Mizaro monografijomis, tokių mokslininkų kaip Joao Pedro Quintais, Hafiz Gaffar, Saleh Albarashdi, Florence-Marie Piriou, Pamela Samuelson ir kitais darbais.

Darbo originalumas. Egzistuoja baigiamųjų darbų raštų temomis apie dirbtinį intelektą ir autorių teises (Paulius Mockevičius, VU, 2020), dirbtinio intelekto sugeneruoto rezultato pripažinimą autorių teisės saugomu kūiniu (Emilija Petrulytė, VDU, 2017), žiniatinklio duomenų rinkimą (Gabrielė Kaveckytė, VU, 2021), autorių teisę ir informacijos sklaidą skaitmeninėje erdvėje (Tomas Linas Šepetys, VU, 2019) bei autorių teisės ir visuomenės teisės į informaciją derinimo problema (Goda Deltuvaitė, VU, 2007). Tačiau minėtuose darbuose analizuojami pavieniai klausimai, į kuriuos šiame darbe atsižvelgiama kartu. Manoma, kad šis darbas, aptariant dirbtinio intelekto reguliavimą (įsigaliojus Dirbtinio intelekto aktui ir Europos Komisijai pasiūlius pirmuosius dirbtinio intelekto praktikos kodeksus), apžvelgiant naujausius atvejus teismų praktikoje (dėl tekstų ir duomenų gavybos išimties atsisakymo) bei vertinant dirbtinio intelekto įtaką autorių teisei ir informacijos sklaidai, atkreips dėmesį į klausimus, kuriuos reikia išanalizuoti, kad efektyviai būtų sprendžiamos problemos.

1. TEISĖS Į INFORMACIJOS SKLAIDOS LAISVĘ IR AUTORIŲ TEISĖS SANTYKIS

Teisės į informacijos sklaidos laisvę apsauga numatyta didžiojoje dalyje svarbių tarptautinių teisės aktų, kurie saugo pagrindines žmogaus teises ir laisves: Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos (1948) 19 str., Europos žmogaus teisių konvencijos (1950; toliau – EŽTK) 10 str., Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto (1966) 19 str. 2 d. ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (2000; toliau – Chartija) 11 str. Šie dokumentai numato, kad visi žmonės turi teisę į saviraiškos laisvę – teisę reikšti savo įsitikinimus ir nuomones; bei teisę ieškoti, gauti, skleisti ir perteikti informaciją. Šie veiksmai gali būti atliekami įvairiomis priemonėmis ir formomis – žodžiu, raštu, per spaudą ir meninėmis išraiškos formomis, bei nepaisant valstybės sienų. Ši teisė yra labai plati, kadangi yra susijusi su daugeliu kitų: teise į privatų ir šeimos gyvenimą (Chartijos 7 str.), asmens duomenų apsauga (Chartijos 8 str.), minties, sąžinės ir religijos laisve (Chartijos 10 str.), susirinkimų ir asociacijos laisve (Chartijos 12 str.), menų ir mokslo laisve (Chartijos 13 str.), intelektinės nuosavybės apsauga (Chartijos 17 str.), kultūrų, religijų ir kalbų įvairovė (Chartijos 22 str.), teise į galimybę naudotis bendrus ekonominius interesus tenkinančiomis paslaugomis (Chartijos 36 str.) ir teise susipažinti su dokumentais (Chartijos 42 str.) (Peers et al., 2014, 314 psl.).

Lietuvos Respublikos (toliau – LR) teisinėje sistemoje tiek informacijos sklaida, tiek autorių teisė kurti bei kūrinių apsauga yra reglamentuojamos konstituciniu lygmeniu. Tai parodo šių teisių pagrindinį bruožą – šios teisės yra demokratinės visuomenės neatskiriama dalis. Kaip primenama LR Konstitucinio Teismo 2025 m. kovo 19 d. nutarime, vertinant bendrą tautos gerovę be kita ko atsižvelgiama į žmogaus saviraiškos galimybes. LR Konstitucijos (toliau – LRK; 1992) 25 straipsnyje reglamentuojama asmens teisė į savo įsitikinimus ir jų laisvę, galimybę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (LRK 25 str. 1-2 d). Pažymėtina, kad pačioje LRK tiesiogiai nėra nurodyta saviraiškos laisvės apsauga, tačiau Konstitucinio Teismo praktikoje ši teisė labai glaudžiai siejama su LRK 25 ir 42 straipsniais, t.y., jungia informacijos sklaidą ir autorių teises. Pavyzdžiui LR Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarime nurodoma, kad nuo LRK 25 straipsnyje įtvirtintos įsitikinimų bei jų raiškos laisvės neatskiriama „[k]onstitucinė mokslo ir tyrimų laisvė – tai asmens saviraiškos ir kūrybos, idėjų pliuralizmo, konstituciškai vertingų socialinių ryšių palaikymo ir stiprinimo, socialinės, techninės bei meno pažangos, visuomenės gyvenimo

turiningumo ir įvairovės sąlyga“. Kitame LR Konstitucinio Teismo nutarime, priimtam 2005 m. liepos 8 d., nurodoma, kad LRK 42 straipsnyje įtvirtinta kūrybos laisvė yra viena iš svarbiausių saviraiškos laisvės apraiškų. Tiesa, LRK 42 straipsnyje taip pat reglamentuojama, kad įstatymas gina dvasinius ir materialinius autoriaus interesus, susijusius su kūryba (LRK 42 str. 3 d.). Taigi, saviraiškos laisvė LR Konstitucinio Teismo praktikoje yra laikoma labai glaudžiai susijusi su LRK 25 straipsnyje saugoma informacijos laisve, bei LRK 42 straipsnyje ginamais autorių turtiniais ir neturtiniais interesais.

Papildomai atkreipiamas dėmesys, kad LRK saugo ne tik autorių dvasinius ir materialinius interesus, tačiau, tuo pačiu ir pačią intelektualinę nuosavybę. Tokia apsauga kyla iš LRK 23 straipsnio, numatančio nuosavybės neliečiamumą, įstatymų apsaugą jai, bei pareigą teisingai atlyginti, kai nuosavybė paimama visuomenės poreikiams. Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarime, Konstitucinis Teismas pabrėžė, jog LRK 23 straipsnyje saugoma ne tik materialinė, bet ir intelektualinė nuosavybė. Šis teismo pareiškimas yra labai svarbus, kadangi intelektualinė nuosavybė labai skiriasi nuo materialios. Kaip nurodo Vytautas Mizaras savo straipsnyje „Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje“: „<...> teisė į kūrinių ar kitą intelektualinės veiklos rezultatą [yra] nesusijusi su nuosavybės teise į materialųjį objektą, kuriame tas kūrinys ar kitas intelektualinės veiklos rezultatas išreikštas“ (Mizaras, 2012, 1114 psl.). Tai reiškia, kad suteikus žmogui galimybę naudotis materialiu daiktu, nesuteikiama licencija ir atvirkščiai – suteikus licenciją, nesuteikiama nuosavybės teisė į materialų objektą (Mizaras, 2012, 1114 psl.). Visgi, nors ir esant tokiam atskyrimui, abi nuosavybės formos yra labai susijusios, kadangi tam tikrais atvejais intelektualinė nuosavybė negali būti atskirta nuo materialinės, nes kitaip paprasčiausiai neegzistuotų (paveikslai ir knygos), o kitu atveju, materialusis objektas turi būti naudojamas taip, kad nebūtų pažeidžiamos intelektualinės nuosavybės teisės (platinimas, atgaminimas ir pan.) (Mizaras, 2012, 1115 psl.).

Saviraiškos laisvė yra pagrindinė žmogaus teisė reikšti mintis, atvirai diskutuoti apie politines, socialines ir moralines vertybes bei skatinti meninę ir mokslinę veiklą be jokių suvaržymų (Jorgensen, 2001, 33 psl.). Paprastai tariant tai yra individualaus asmens teisė reikšti save, atspindėti savo vidų ir asmenybę intelektualinės veiklos rezultatuose ir dalintis šiais vaisiais su visuomene. Nors, autorių teisė negali būti tapatinama su pamatinėmis žmogaus teisėmis, tačiau kiekvienas asmuo turi teisę į moralinių ir materialinių interesų, kylančių iš mokslinės, literatūrinės ir meninės kūrybos, apsaugą (Jungtinių Tautų Ekonomikos ir

socialinių reikalų taryba, 2006, 2 psl.). Šių teisių apsauga yra neatsiejamai susijusi ir su teise dalyvauti kultūriniame gyvenime, teise naudotis mokslo pažangos ir jos taikymo privalumais ir laisve, būtina moksliniams tyrimams ir kūrybinei veiklai (Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų taryba, 2006, 2 psl.). Taigi, kiekvienas asmuo turi teisę kurti ir pasidalinti savo darbo rezultatais su pasauliu ir gauti iš to naudos – saviraiškos laisvė yra įgyvendinama autoriams kuriant. Svarbu šį interesą puoselėti, kadangi nauji kūriniai prisideda prie viešojoje erdvėje esančios informacijos praturtinimo. Būtent dėl to įstatymuose numatomos autorių asmeninės neturtinės teisės į autorystę, teisė į kūrinio neliečiamybę, atskleidimo teisę, kūrinio prieinamumo teisę ir pan. (Birštonas ir kt., 2010, 30 psl.). Be tinkamos teisių apsaugos, atlyginimo ir nuosavybės užtikrinimo, autoriai neturėtų paskatų kurti (Priya, 2008, 364 psl.).

Vertinant informacijos laisvės ir autorių teisių santykį, egzistuoja tiek asmeninis, tiek socialinis aspektas (Howie, 2018, 13 psl.), todėl aktualūs tampa du subjektai: autorius ir visuomenė. Visuomenė turi teisę gauti prieigą prie informacijos, ją rinkti, skleisti bei perteikti. Šios teisės suvaržymai, be kita ko, atsiskleidžia per autorių teisėje numatytas naudojimo išimtis, įtvirtintas Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatyme (1999; toliau – ATGTĮ). Informacija gali būti ir autorių teisės saugomi kūriniai, o tai reiškia papildomas pareigas, draudimus, leidimus ir išimtis. Be autorių neturtinių teisių, įstatyme reglamentuojamos ir autorių išimtinės turtinės teisės: atgaminti, išleisti, versti, kaip nors transformuoti, viešai rodyti kūrinį ir pan., bei teisė į teisingą atlyginimą (ATGTĮ 15 str. 1, 3 d.). Bet koks autoriaus kūrinių panaudojimas, be autoriaus sutikimo, skaitomas neteisėtu naudojimu (ATGTĮ 15 str. 2 d.). Visuomenei (kitiems autoriams) suteikiama teisinio aiškumo ir laisvės, nustatant konkrečius atvejus, kada autorių teisių saugomų kūrinių naudojimas yra teisėtas (ATGTĮ 19 – 33 str.). Tai apima atgaminimą asmeniniais tikslais (ATGTĮ 20, 20¹ str.), citavimą (ATGTĮ 21 str.), parodiją, karikatūrą ir pastišą (ATGTĮ 21¹ str.) ir t.t. Taigi, informacijos laisvė savyje talpina tiek viešąjį interesą (gauti informaciją ir perteikti ją kitiems), tiek privatų (kurti ir dalintis savo kūryba – savirealizacija) (Peers et al., 2014, 324 psl.).

Skaitmenizacija, o ypač 1969 metais išrastas internetas pirmiausiai paveikė žodžio laisvę, nes globalus tinklas suteikė jai naują reikšmę ir ribas. Daugelis pasaulio vyriausybių pradėjo tapatinti žodžio laisvę su internetu ir baimintis nekontroliuojamo potencialiai maištingų idėjų sklaidos poveikio (Kulesza, 2008, 82 psl.). Koncentruotai žvelgiant į autorių teisių ir interneto santykį, gali būti matomas aiškus dėsningumas: pradėjus naudoti svarbias naujas technologijas, dažnai buvo sukuriamos naujos išimtinės teisės (pvz., transliavimo teisės)

ir kompensavimo mechanizmai (pvz., kabelinės retransliacijos mokesčiai), taip pat apribojimai ir išimtys (pvz., dėl parodijos ar kritikos), atspindintys autorių teisių turėtojų ir plačiosios visuomenės interesų pusiausvyrą (Gervais et al., 2024, 8 psl.).

Teismai taip pat pradėjo nagrinėti ginčus, kuriuose konfliktavo autorių teisės ir informacijos laisvė (saviraiška) būtent internetinės erdvės kontekste. Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT, Teismas) 2013 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Neij ir Sunde Kolmisoppi prieš Švediją* Nr. 40397/12, buvo nagrinėjama piratavimo problema. Byloje kilo ginčas dėl skaitmeninės medžiagos neteisėto dalijimosi per svetainę „The Pirate Bay“. Svetainėje nuo 2005 m. iki 2006 m., be kūrinių autorių sutikimo buvo dalinamasi muzika, filmais ir kompiuteriniais žaidimais. Svetainę valdę asmenys tokiu būdu pažeidė autorių teises, todėl buvo nuteisti laisvės atėmimu ir turėjo kompensuoti daugiau nei 3 mln. Eur. nuostolius autoriams, kurių teisės buvo pažeistos. Pareiškėjai (svetainės valdytojai) kreipėsi į EŽTT dėl EŽTK 10 str. pažeidimo, tvirtindami, kad savo veiksmais tik sudarė sąlygas kitiems asmenims perduoti ir gauti informaciją, tačiau patys tokių įkėlimo ir dalinimosi veiksmų neatliko, todėl laisvės atėmimo bausmė pažeidė jų teisę į saviraiškos laisvę.

EŽTT byloje taikė trijų pakopų testą, kuriuo vertino, (i) ar tam tikras suvaržymas yra numatytas teisės aktuose, (ii) ar tam buvo teisėtas tikslas, bei (iii) ar toks kišimasis būtinas. Kai analizuojamos situacijos, kuriose pažeidžiama arba kaip nors suvaržoma saviraiškos laisvė pagal EŽTK 10 str., EŽTT trečiame žingsnyje vertina, būtinumą demokratinėje visuomenėje, pagal kurią nustatoma, ar tam tikras kišimasis atitiko neatidėliotiną socialinį poreikį (EŽTT 1991 m. lapkričio 26 d. sprendimas byloje *Observer and Guardian prieš Jungtinę karalystę*, Nr. 13585/88, A serija, Nr. 216, 59(b) p.). Aptariamoje byloje EŽTT nurodė, kad informacija, kuria buvo dalijamasi neprilygo politinei saviraiškai ir diskusijoms, bei Švedijos valdžios institucijos turėjo apsaugoti intelektinės nuosavybės teises, kurios saugomos autorių teisių įstatymo bei EŽTK, todėl pareiškėjai nebuvo nubausti už kūrinius, kurie nėra saugomi autorių teisių. Galiausiai, sprendime EŽTT nurodė, kad EŽTK 10 straipsnis yra taikomas bendravimui internetu, neatsižvelgiant į tai, kokios žinios yra perduodamos ir net kai yra siekiama pelno. Straipsnis garantuoja teisę skleisti ir gauti informaciją, o tai yra ypač svarbu atsižvelgiant į interneto prieinamumą ir galimybę saugoti bei perduoti didelius kiekius informacijos. Taigi, ši byla pademonstravo kaip interneto suteikiamos galimybės, sukelia naujus autorių teisių ir informacijos sklaidos iššūkius.

Internetas atlieka svarbų vaidmenį didinant visuomenės galimybes gauti naujienas ir apskritai palengvinant dalijimąsi informacija (2013 m. vasario 19 d. sprendimas byloje *Neij ir Sunde Kolmisoppi prieš Švediją* Nr. 40397/12). Kaip ir nurodyta aukščiau darbe, internetas bei tobulėjančios technologijos ištis skatina persvarstyti egzistuojantį teisinį reguliavimą, jį papildyti ir modifikuoti. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į šiuolaikinių technologijų mastą, literatūroje buvo keliamas klausimas, ar nereikėtų siekti suteikti komerciniams subjektams galimybės naudotis asmeninėmis neturtinėmis teisėmis. Pagal Europos valstybėse vyraujančią „droit d’auteur“ doktriną (apie ją plačiau 3.1 skyriuje), autoriams nuosavybė į jų kūrinius yra suteikiama, nes meno kūriniai yra žmogaus protinio darbo rezultatas ir tapatybės dalis (Priya, 2008, 363 psl.). Taigi, ši idėja prieštaravo ilgą laiką galiojusiam požiūriui, kad autorių teisių apsauga yra skirta žmonėms, norint apsaugoti autorių garbę ir reputaciją, todėl toks reglamentavimas yra nepriimtinas (Piriou, 2024, 5 psl.). Visgi, atsirandančios dirbtinio intelekto technologijos, kelia ne vieną iššūkį, susijusį su žmogaus kūrybiškumu (Doshi, Hauser, 2024, 1 psl), kurie skatina iš naujo apmąstyti aukščiau pateiktą nuomonę. Dirbtinis intelektas verčia iš naujo pažvelgti į kūrybiškumo, originalumo ir autoriaus sąvokas, įvertinti kas turėtų būti saugoma autorių teisių ir ką kiekviena iš autorių turtinių išimtinių teisių reiškia. Dėl to kyla abejonių dėl kūrinių, atsiradusių su dirbtinio intelekto pagalba, apsaugos: ar ji gali būti taikoma, ar tokie kūriniai nepažeidžia originalių kūrinių autorių teisių bei ar jie yra kuriami teisėtai (dirbtinio intelekto apmokymo problematika).

Prieš išnagrinėjant šiuos klausimus tikslinga aptarti dirbtinio intelekto veikimą ir šiuo metu jį reguliuojančius teisės aktus, vėliau pereinant prie pačio dirbtinio intelekto poveikio autorių teisei bei jų saviraiškos laisvei.

2. DIRBTINIO INTELEKTO VEIKIMAS (DUOMENŲ GAVYBA, MOKYMASIS IR GENERAVIMAS) IR JO REGULIAVIMAS

2.1. Kaip veikia dirbtinis intelektas

Žmonės, būdami mąstančios būtybės, turi natūralų gebėjimą įsisavinti informaciją iš aplinkos, prisitaikyti prie naujų situacijų ir įsiminti sukaupią patirtį. Šis gebėjimas mokytis ir taikyti įgytas žinias skiria sąmoningas būtybes nuo paprastų, neautomatizuotų mechanizmų. Todėl mašiną, kuri geba analizuoti aplinkos duomenis, remtis ankstesne patirtimi ir priimti sprendimus, numatydamą ateities rezultatus, galima laikyti intelektualia. Iš esmės dirbtinis intelektas reiškia būtent tokio gebėjimo demonstravimą technologijų srityje (Garcia et al., 2021, 1 psl.).

Nors dirbtinis intelektas nėra naujovė atsiradusi tik pastaraisiais metais, nuostabu kiek ši technologijų sritis yra pažengusi ir kas jai yra prognozuojama ateityje. Pirmą kartą dirbtinio intelekto sąvoką paminėjo John McCarthy 1956 m., per Dartmuto dirbtinio intelekto vasaros mokslinių tyrimų projekto seminarą, tačiau, prieš pradedant vartoti dirbtinio intelekto terminą, buvo sukurta daug sistemų, kurios vėliau buvo pripažintos dirbtiniu intelektu, pavyzdžiui 1952 m. Arthur Lee Samuel šaškių žaidimas (Toosi et al., 2022, 6 psl.). A. L. Samuel šaškių žaidimo programa buvo pirmoji pasaulyje savarankiškai besimokanti programa, kuri labai anksti pademonstravo pagrindinę dirbtinio intelekto koncepciją. Tačiau tuo metu taikomas skaičiavimo metodas skyrėsi nuo šiuolaikinio dirbtinių neuronų tinklų (angl. *Artificial Neural Networks*) metodo, kadangi į pastarąjį žiūrėta skeptiškai. Tuo metu efektyviam neuronų tinklų taikymui dar trūko tinkamų technologijų. Daugelis dirbtinių neuronų tinklų tyrimų parodė jų pagrindinių struktūrų ribotumą, dėl tokių technologinių kliūčių kaip: atminties trūkumas kompiuteriuose (neuronų tinklams reikia labai didelio kiekio informacijos, kuriam kompiuteriuose trūko vietos), duomenų, skirtų neuronų tinklams apmokyti, trūkumas ir trūkstanti teoriniai pagrindai. Tai sukėlė visuomenės nusivylimą, dėl to buvo sustabdytas tyrimų finansavimas (Vaswani et al., 2022, 700 psl.). Po daugelio metų, žymiai išsibūlėjus technologijoms, dirbtinis intelektas buvo „prikeltas“ antram gyvenimui ir šiai dienai, naudojamas beveik visose srityse. Dabar dirbtinį intelektą galime sutikti medicinoje (medicininių vaizdų, tokių kaip rentgeno nuotraukos ar MRT skenavimai, analizavimas ir

anomalijų, kurių žmogaus akis gali nepastebėti, aptikimas), laisvalaikyje (muzikos ir filmų rekomendacijos platformose „Spotify“ ar „Netflix“), elektroniniuose įrenginiuose (veido atpažinimo funkcija mobiliajame telefone, „Google“ paieškos sistema) ir pan.

Dirbtinis intelektas būna grupuojamas pagal jo galimybes ir šiuo metu, pasaulyje veikiantis dirbtinis intelektas yra vadinamas Siauroju (angl. *Narrow AI*), kadangi yra orientuotas į vienos užduoties atlikimą (Microsoft Corporation, 2024, 21 psl.). Pavyzdžiui, pastaraisiais dvejais metais labai daug kalbų sukėlęs generatyvinio dirbtinio intelekto pokalbių robotas „ChatGPT“ yra skirtas atlikti tam tikras užduotis, susijusias su tekstų generavimu, atsakymų teikimu ir kalbos apdorojimu.

Bendrai žvelgiant, iki konkretaus dirbtinio intelekto sugeneruoto rezultato atsiradimo, yra trys žingsniai: duomenų rinkimas, mokymasis, ir galiausiai, generavimas.

2.1.1. Duomenų rinkimas

Protrūkis dirbtinio intelekto srityje buvo lemtas daugelio technologinių pažengimų, bet ypač didžiulių kiekių duomenų prieinamumo. Duomenys yra šiuolaikinio kompiuterinio mokslo ir dirbtinio intelekto algoritmų degalai, leidžiantys jiems mokytis, rasti ryšius duomenyse ir priimti pagrįstas prognozes bei sprendimus (Microsoft Corporation, 2024, 12, 14 psl.). „Didžiųjų duomenų“ amžiuje informacija generuojama dideliais kiekiais, labai sparčiai ir iš įvairių šaltinių. Manoma, kad prie tokio eksponentinio duomenų augimo prisidėjo sumažėjusios duomenų saugojimo sąnaudos, mobiliųjų įrenginių, jutiklių ir jutiklių tinklų diegimas, taip pat daiktų internetas (angl. *Internet of Things*), leidžiantis programoms internetu palaikyti ryšį tarp elektroninių prietaisų ir jutiklių (European Parliament: Directorate-General for Internal Policies of the Union ir Rosati, 2018, 2 psl.).

Duomenys, dirbtinio intelekto apmokymui, išgaunami, atliekant tekstų ir duomenų gavybos veiksmus (angl. *Text and Data Mining*; toliau ir TDG). Dažniausiai, šiam darbui mokslininkai siunčia kompiuterines programas, vadinamas „vorais“ (angl. *spider*) arba „robotais“ (angl. *robots*), kurie keliauja per interneto puslapius, kopijuoja juose esančią informaciją į kompiuterinės programos duomenų bazes ir toliau seka nuorodas, esančias aplankytuose internetiniuose puslapiuose (Hamann, 2024, 105 psl.). Taip veikia žiniatinklio nuskaitymas (angl. *web scraping*). Internetu duomenys yra įvairių formatų, kuriuos reikia

paversti skaitmeniniu pavidalu, kad juos būtų galima saugoti, apdoroti ir interpretuoti kompiuteriu, o vėliau ir mašininio mokymosi modeliais. Todėl neapdoroti skaičiai, tekstas, garso įrašai, vaizdai ir vaizdo įrašai turi pavirsti mašinai perskaitomu kodu (Lee, Cooper, Grimmelmann, 2023, 8 psl.).

Suformavus tokius, mašinai perskaitomus duomenų rinkinius, duomenys išskaidomi į sudedamąsias dalis ir pašalinamos „šiukšlės“. Tekstinius duomenis daugeliu atžvilgių lengviau rinkti nei kitus, kadangi jie lengvai prieinami internete (tiek autorių teisėmis saugomi, tiek viešai prieinami tekstai ir knygos) (Lee, Cooper, Grimmelmann, 2023, 19 psl.). Jei surinkti duomenys yra tekstiniai, pašalinami tam tikri nereikalingi simboliai, pvz., skyrybos ženklai. Galiausiai, nustatomos lygiavertiškumo klasės – panašių dalykų grupavimas, kad kompiuteris juos laikytų tapačiais (European Parliament: Directorate-General for Internal Policies of the Union ir Rosati, 2018, 7 psl.).

Svarbu atkreipti dėmesį, kad „vorai“ yra primityvesnė programa nei dirbtinis intelektas, jiems trūksta gebėjimo skaityti žmonių kalbą. „Vorai“ yra užprogramuoti atlikti automatinius veiksmus, kurie yra įrašyti į jų kodą, dėl šios priežasties, jie gali panaudoti tik perpintus mašininės kalbos fragmentus, kad parodytų gerai suformatuotą tekstą, kurį galėtų perskaityti žmonės (Hamann, 2024, 104 psl.). Kitaip tariant – mašinai liepta kopijuoti, ji būtent tai ir daro. Šiuos veiksmus gali atlikti pats dirbtinis intelektas, kuris mokosi iš surinktų duomenų, arba gali būti naudojamos jau paruoštos duomenų bazės. Pavyzdžiui, „Stable Diffusion“ modelis yra apmokytas naudojant vaizdus iš ne pelno siekiančios organizacijos LAION kuruojamų duomenų rinkinių. Juose pateikiami vaizdų URL adresai ir modelis aplanko kiekvieną iš jų, kad susirinktų vaizdus (Lee, Cooper, Grimmelmann, 2023, 37 psl.). Šioje vietoje atsiranda autorių teisių pažeidimo rizika, kai yra renkami duomenys, kurie galimai saugomi autorių teisės. Atkreiptinas dėmesys, kad net jei pats dirbtinis intelektas neatlieka tekstų ir duomenų gavybos veiksmų, jis gali pasinaudoti jau sukauptomis duomenų bazėmis, tačiau visos duomenų bazės kopijavimas taip pat gali pažeisti autorių teises (ATGTĮ 61 str. 1 d. 1 p.).

2.1.2. Dirbtinio intelekto mokymas ir rezultatų generavimas

Dirbtinis intelektas mokosi giliojo mokymosi (angl. *Deep Learning*) būdu, kuris paremtas mašininio mokymusi (angl. *Machine Learning*). Mašininio mokymosi sistemos mokosi iš didžiulių duomenų kiekių ir vis gerina savo veikimą, jei joms patiekama daugiau ir (arba) geresnės kokybės informacijos. Tuo tarpu, gilusis mokymasis, yra sudėtingas mašininio mokymosi porūšis, kuriame naudojami žmogaus smegenų įkvėpti procesai – dirbtiniai neuronų tinklai (Microsoft Corporation, 2024, 21 psl.).

Neuronų tinklas, tai technologija, galinti imituoti žmogaus smegenų veikimą, kuria grindžiamas mašininis mokymasis ir dirbtinis intelektas. Paprastai kompiuteriai informaciją saugo ir apdoroja, atliekant skaičiavimus su nuliais ir vienetais, tačiau neuronų tinkluose kuriamos jungtys tarp apdorojimo elementų, atitinkančių žmogaus smegenų neuronus. Neuronų tinklai yra specifinis algoritmas, kuris (Woldseth et al., 2020):

- (i) interpretuoja įvesties duomenis, kurie yra dirbtinio intelekto kūrėjo suteikti, ar internete prieinami duomenys (intelektinės veiklos rezultatai), suteikti dirbtiniam intelektui mokytis (angl. *input*; liet. įvestis);
- (ii) įvesties duomenis ženklina arba grupuoja, tai dažniausiai daroma koduojant duomenis į latentinę erdvę, kurioje modelis išrenka reikiamas duomenų dalis arba jas specifiškai modifikuoja;
- (iii) apdorojus įvesties duomenis, suteikiamas išvesties rezultatas, pvz., tam tikras tekstas, paveikslėlis ar garso takelis (angl. *output*; liet. išvestis).

Besimokant, dirbtinis intelektas, sudarytas iš įvairių dirbtiniais neuronų tinklais paremtų modelių, apdoroja informaciją ir gali generuoti Išvestis. Dirbtinis intelektas nemąsto taip pat kaip žmonės, todėl sunku nuodugniai paaiškinti, kaip jis veikia (Vanherpe, 2023, 234 psl.). Yra labai daug mokslinės literatūros šaltinių nagrinėjančių, procesus, vykstančius neuronų viduje, tačiau aiškaus atsakymo kol kas nėra (Hassenfeld, 2023). Tai vadinama juodosios dėžės (angl. *Black Box*) reiškiniu. Mes žinome kokius duomenis pateikėme dirbtiniam intelektui (Įvestis – taškas A), ir žinome koks yra rezultatas (Išvestis – taškas B), tačiau negalime paaiškinti, kaip programa nuėjo nuo taško A iki taško B (Vanherpe, 2023, 234 psl.). Todėl „paaiškinamasis DI“ yra aktyvi ir nuolat plėtojama sritis, kurioje tyrėjai bando suprasti ir paaiškinti, kaip dirbtinio intelekto sistemos pasiekia rezultatą. Tai labai svarbu siekiant

padidinti pasitikėjimą dirbtinio intelekto sistemomis (paversti „juodąją dėžę“ į „stiklinę dėžę“) (Microsoft Corporation, 2024, 10 psl.). Vis dėlto, nepaisant šios problemos, remiantis tuo kas išdėstyta aukščiau, toliau bandoma paaiškinti GDI mokymosi procesą.

Neuronų tinklais paremti modeliai skiriasi savo architektūra (neuronų tinklų organizavimas) ir mokymo metodais. Pavyzdžiui, didelės kalbos modeliuose (angl. *Large Language Models*) (tokiuose kaip „ChatGPT“) naudojami transformeriniai tinklai (angl. *Transformers*). Šiam modeliui suteikiamas didelis duomenų šaltinis, kurį modelis analizuoja. Analizuojant duomenis, modelis įvertina žodžius, skiemenis ar raides kaip atskirus „ženklus“. Vėliau kuriant išvestį (tekstą), „ženklai“ dėliojami vienas po kito ir vis vertinama: „atsižvelgiant į tekstą, koks turėtų būti sekantis ženklas (žodis)?“ (Wolfram, 2023). Pagrindinė transformerinių tinklų modelio sudedamoji dalis yra savaiminio įsidėmėjimo mechanizmas, kuris leidžia modeliui vienu metu sutelkti dėmesį į skirtingas duomenų sekos dalis, kai jis daro prognozes: modelis atsižvelgia į visą duomenų seką iš karto, tuo pačiu veiksmingai fiksuodamas priklausomybę tarp „ženklų“ (Bandi, Adapa, Kuchi, 2023, 18 psl.). Tuo tarpu vaizdų generavime gali būti naudojami generatyviniai priešiniai tinklai (angl. *Generative adversarial networks*; toliau ir GAN tinklai) arba difuziniai modeliai (angl. *Diffusion models*). GAN tinklai mokomi priešišškai: generatorius siekia pagerinti savo gebėjimą kurti „netikrus“ duomenų pavyzdžius (išvestis), imituojančius turimas mokymo įvestis, o diskriminatorius mokosi atskirti, ar tam tikra išvestis yra sukurta žmogaus, ar dirbtinio intelekto. Pagal šią procedūrą GAN išmoksta kurti naujas, iš pažiūros tikras (žmogaus sukurtas) ir kokybiškas išvestis (Woldseth et al., 2020, 6 psl.). Labiausiai paplitę, ne tekstų generavimo, Difuziniai modeliai (angl. *Diffusion models*) mokosi įterpdami triukšmą (pvz., nuotraukos vaizdo kokybės sumažinimas arba sugadinimas) į įvesties duomenis (Gervais et al., 2024, 6 psl.). Tai atliekama keliais kartais, kol duomenys tampa neatpažįstami, o kiekviename etape modelis analizuoja užkoduotus duomenis, bei stengiasi susieti triukšmo kiekį su kodo pasikeitimu. Po to, žingsnis po žingsnio, bandoma atkurti duomenis į buvusią padėtį, taip sukuriant naujas išvestis (pvz., panašias, tačiau naujas nuotraukas) (Bandi, Adapa, Kuchi, 2023, 16 psl.).

Pažymėtina, kad labai išvystytiems generatyvinio dirbtinio intelekto modeliams, nepakanka kelių neuronų tinklais paremtų modelių. Dėl to dažniausiai kuriami hibridiniai modeliai (angl. *Hybrid models*), kurie sujungia skirtingas architektūras ir mokymo metodus, kad būtų išnaudotos jų stipriosios pusės. Priklausomai nuo to, kam tie junginiai bus naudojami ir kokios architektūros sujungiamos, hibridiniai modeliai skirstomi į daugybę kitų, naujų rūšių

(Bandi, Adapa, Kuchi, 2023, 21psl.). Pavyzdžiui, modeliuose, kuriuose generuojamos vaizdinės išvestys iš tekstinių įvesčių (angl. *Text-to-image*), kaip „DALL –E“, kuris integruotas į „ChatGPT“, naudojamos tiek teksto, tiek vaizdo mokymosi architektūros. Tokie GDI modeliai yra apmokomi iš didžiulių vaizdų ir tekstų porų, kuriose tekstas apibūdina paveikslėlį (Lee, Cooper, Grimmelmann, 2023, 21 psl.).

Aukščiau išdėstytu būdu dirbtiniai intelektai mokosi, gerindami savo gebėjimus, bet tuo pačiu ir panašiai generuoja rezultatus.

Apibendrinant aukščiau išdėstytą informaciją, GDI mokymasis ir tekstų ir duomenų gavyba nėra tas pats, kadangi TDG yra kaip paruošiamasis veiksmas apmokymui, tačiau tai yra svarbi ir neatskiriama proceso dalis. Apmokant GDI, reikia didelio kiekio duomenų. Norint gauti tokių mokymo duomenų, paprastai siunčiami „vorai“, kad šie nuskaitytų žiniatinklį ir parsisiųstų internete esantį turinį. Kiekvieną kartą atsisiunčiant, kopijuojami ir išsaugomi failai tam tikrose duomenų bazėse. Nukopijuoti failai yra sugrupuojami ir paruošiami taip, kad vėliau galėtų būti apdoroti dirbtinio intelekto. Dirbtiniam intelektui apdorojant nukopijuotus failus, modeliai (pvz., transformeriniai tinklai, generatyviniai priešiniai tinklai ar difuziniai modeliai) keičia ir transformuoja duomenis, tuo pat metu įsimenant tam tikras struktūras, t. y., mokantis informaciją.

Pagal tai, dirbtinio intelekto apmokymas ir generavimas apima (i) duomenų išgavimą ir (ii) tam tikrą transformavimą. TDG metu duomenys kopijuojami, o toks veiksmas įeina į ATGTĮ 2 str. 1 d., kurioje numatyta, jog atgaminimas yra kūrinio, gretutinių teisių ar *sui generis* teisių objekto (viso arba dalies) tiesioginis ar netiesioginis, nuolatinis ar laikinas kopijų (kopijos) padarymas bet kuriuo būdu ir bet kuria forma, įskaitant elektroninę formą. Mokymosi metu duomenys transformuojami ir pagal tai, yra generuojamos išvestys. Transformuojant duomenis, gali būti paliesta autorių teisė perdirbti kūrinius (ATGTĮ 15 str. 1 d. 4 p.), tačiau tai bus nagrinėjama vėliau darbe. Dėl šių veiksmų santykio su autorių teisėmis, svarbu aptarti, kaip šis klausimas sprendžiamas teisinais instrumentais ir kokie teisiniai reikalavimai keliami dirbtiniam intelektui.

2.2. Reikalavimai, keliami dirbtiniam intelektui

Mokymosi stadijoje, aktualiausi tarptautiniai teisės aktai yra Direktyva 2019/790 ir Dirbtinio intelekto aktas. Iki DI akto priėmimo buvo tik netiesiogiai dirbtinio intelekto sritį reguliuojančių teisės aktų, pvz., 2016 m. balandžio 17 d. Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas (ES) 2016/679, nustatantis duomenų apsaugos reikalavimus, taikomus ir DI. Todėl Dirbtinio intelekto aktas yra pirmoji dirbtinio intelekto teisinė sistema, kuria mažinama dirbtinio intelekto keliama rizika ir sudaromos sąlygos Europai atlikti vadovaujamą vaidmenį pasaulyje (Europos Komisija, 2024). Šio teisinio dokumento taisyklėmis nustatomos DI technologijų tiekėjų ir diegėjų pareigos ir reglamentuojamas leidimų išdavimas dirbtinio intelekto sistemoms ES bendrojoje rinkoje (Europos Sąjungos Taryba, 2025). Atsižvelgiant į šias aplinkybes, Dirbtinio intelekto aktas žymi naują etapą kuriant aiškų ir nuoseklų teisinį pagrindą DI technologijų reguliavimui Europos Sąjungoje.

Pirmiausia, svarbu aptarti kelių sąvokų, susijusių su dirbtiniu intelektu, reikšmes. Dirbtinio intelekto aktas pateikia DI sistemos (DI akto 3 str. 1 p.), bendrosios paskirties DI modelio (DI akto 3 str. 63 p.) bei bendrosios paskirties DI sistemos (DI akto 3 str. 66 p.) apibūdinimus. Šios sąvokos skamba labai panašiai ir skaitant jų apibrėžimus DI akte galima labai lengvai pasimesti, tad svarbu suprasti, ką jos iš tikrųjų reiškia. Kaip yra nurodyta Joao Pedro Quintais straipsnyje „Generative AI, Copyright and the AI Act“ (2025):

- Bendrosios paskirties DI modelis (DI akto 3 str. 63 p.) – yra DI pagrindas, kuris apmokytas su labai daug įvairių duomenų ir gali atlikti įvairias užduotis, todėl tai gali būti pagrindas įvairioms sistemoms, pvz., pokalbių robotams, teksto analizės įrankiams, ar vaizdų atpažinimo sistemoms. Tai yra „statybinė medžiaga“ DI sprendimams kurti (2.1 skyriuje aptarti dirbtinio intelekto modeliai, paremti dirbtiniais neuronų tinklais).
- Bendrosios paskirties DI sistema (DI akto 3 str. 66 p.) – jau būna sukurta naudojant bendrosios paskirties DI modelį (pvz., generatyvinis dirbtinio intelekto pokalbių robotas „ChatGPT“). Ji gali susidaryti iš kelių skirtingų bendrosios paskirties DI modelių ir ją galima integruoti į DI sistemas (kaip suprantama DI akto 3 str. 1 p.).
- DI sistema (DI akto 3 str. 1 p.) – kompiuterinė programa, kuri gali veikti savarankiškai, mokytis ir atlikti įvairias užduotis, pavyzdžiui, prognozuoti, kurti

turinį, pateikti rekomendacijas ar priimti sprendimus. Tai yra galutinis produktas (bendrosios paskirties DI modelis su papildomais komponentais), sukurtas konkrečiam tikslui, todėl jos pritaikymas yra siauresnis.

Pagal DI akto 101 konstatuojamąją dalį, bendrosios paskirties DI modelių (toliau – BPDI modeliai) tiekėjams tenka ypatingas vaidmuo ir atsakomybė visoje DI vertės grandinėje, kadangi jų tiekiami modeliai gali būti pagrindu įvairioms tolesnės grandies sistemoms. Šias tolimesnes sistemas dažnai tiekia kiti tiekėjai (subjektai sukūrę arba nurodę sukurti DI sistemą – DI akto 3 str. 3 p.), nei pirminiai BPDI modelių tiekėjai, tad jiems reikia gerai suprasti modelius ir jų pajėgumus, kad jie galėtų integruoti tokius modelius į savo gaminius ir vykdyti savo pareigas pagal šį ar kitus reglamentus. Pagal DI akto 97 konstatuojamąją dalį, BPDI modelis gali būti integruotas į kitas sistemas ir tokiu atveju, kitoms sistemoms turi būti taikomos BPDI modelio pareigos, kartu su kitų DI sistemų pareigomis. Tipinis bendrosios paskirties DI modelio pavyzdys yra dideli generatyviniai DI modeliai, kurie suteikia galimybę lanksčiai generuoti turinį, bet ir kelia iššūkių (DI akto 99 ir 105 konstatuojamosios dalys). Todėl, atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe aptariamas generatyvinis dirbtinis intelektas, toliau bus aptariamos tik BPDI modeliams taikomos pareigos.

Pagal Dirbtinio intelekto aktą galime išskirti nedidelės (ribotos) rizikos, didelės rizikos ir nepriimtinos rizikos dirbtinį intelektą. Minimalios rizikos dirbtinis intelektas sudaro didžiąją dalį dirbtinio intelekto sistemų, jomis yra grindžiami žaidimai ir brukalo filtrai elektroninėse pašto dėžutėse. Tai yra beveik jokios rizikos nesukeliančios sistemos, todėl DI akte joms nenumatomas joks reguliavimas (Europos Sąjungos Taryba, 2025). DI akte pirmiausiai nurodomos nepriimtinos rizikos DI sistemos, kurios kelia grėsmę žmonių saugumui, teisėms ar pragyvenimo šaltiniams (DI akto 5 str.), o didžioji dalis DI akto skirta aptarti didelės rizikos DI sistemų reguliavimui bei mažesnė dalis – BPDI modeliams.

Kas liečia autorių teisių apsaugą Dirbtinio intelekto akte, galima įžvelgti kelis momentus:

1. DI akte nustatomi reikalavimai, keliama BPDI modeliams (DI akto 53 str.);
2. Bei daroma nuoroda į autorių teisių reikalavimus (Direktyva 2019/790), kurių reikia laikytis vykdant duomenų išgavimą, BPDI modelių mokymui (DI akto 104 konstatuojamoji dalis).

2.2.1. Reikalavimai pagal Dirbtinio intelekto aktą

Dirbtinio intelekto aktas pateikia sąrašą subjektų, kuriems jis yra taikomas. DI akto 53 straipsnyje numatytos pareigos taikomos tik juridiniam arba fiziniam asmeniui (BPDI modelių tiekėjai), kurie DI sistemą ar bendrosios paskirties DI modelį pateikia ES rinkai, net jei ta įmonė ar asmuo veikia ne ES teritorijoje (DI akto 2 str. 1 d. a p.). Atkreipiamas dėmesys, kad Dirbtinio intelekto aktas nėra taikomas DI sistemoms ar modeliams, įskaitant jų išvedinius, kurie specialiai sukurti ir pradėti naudoti vien mokslinių tyrimų ir plėtros tikslais (DI akto 2 str. 6 d.) bei jokiai mokslinių tyrimų, bandymų ar plėtros veiklai, prieš DI sistemų ar modelių pateikimą rinkai ar pradėdant naudoti (DI akto 2 str. 8 d.). Taigi, šiame straipsnyje numatyti reikalavimai taikomi tik komerciniais atvejais, tiekėjams, kai produktas pateikiamas rinkai, nepaisant to, kur toks subjektas yra įsisteigęs.

53 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad: i) būtų rengiami ir atnaujinami techniniai dokumentai, apimantys DI modelio mokymo, bandymo ir vertinimo procesus, užtikrinant, kad informacija būtų prieinama DI tarnyboms ir kompetentingoms institucijoms; ii) teikiama informacija DI sistemų tiekėjams, padedanti suprasti modelio galimybes ir reikalavimus, gerbiant intelektinę nuosavybę ir konfidencialumą; iii) diegiama politika, užtikrinanti autorių ir gretutinių teisių laikymąsi, o ypač TDG išimties atsisakymų, naudojant pažangias technologijas; iv) bei parengiama ir paskelbiama išsami turinio santrauka, naudojama DI modelio mokymui. Taigi, šie reikalavimai užtikrina, kad būtų suteikiama visa informacija, leidžianti suvokti, kaip DI modelis mokomas, bandomas ir vertinamas, kokios jo galimybės ir reikalavimai, koks turinys naudojamas DI modelio apmokymui bei diegiama politika, užtikrinanti autorių teisių laikymąsi.

Reikalavimas užtikrinti, kad būtų laikomasi autorių teisių, o tuo pačiu ir TDG išimties atsisakymų yra itin svarbus, nes šiuo metu įstatyme yra dviprasmiškumas, kuris lemia nuomonių skirtumus Europos nacionaliniuose teismuose (apie tai 2.3 skyriuje).

Reikalavimas, atskleisti visus mokymo duomenis gali pasirodyti neįmanomas dėl kelių priežasčių: atskleista informacija turi būti itin išsami iš esmės, o ne techniškai detali, kad autorių teisių turėtojams, būtų lengviau naudotis savo teisėmis, bei turi būti pateikiama autorių teisių saugoma ir nesaugoma informacija (DI akto konstatuojamoji 107 dalis). Pirmiausia, skaitmeninėje erdvėje informaciją lengviausia atpažinti per metaduomenis – tai yra

informacijos pėdsakas. Kartais informacija gali būti nepažymėta, arba netinkamai pažymėta metaduomenimis, todėl kūrinius gali būti sunku rasti (Senftleben et al., 2021, 69 psl.). Antra, skaitmeninėje erdvėje yra kūrinių, kurių autorius paprasčiausiai yra nežinomas. 2011 m. Britiškoji biblioteka, atliko tyrimą, kuriame paskaičiavo, kad iš visų jos kolekcijose esančių kūrinių, kuriems gali būti taikomos autorių teisės, daugiau kaip 40% gali būti nenustatytų autorių teisių kūriniai (European Parliament: Directorate-General for Internal Policies of the Union ir Rosati, E., 2018, 4 psl.). Žinoma, tyrimas padarytas pakankamai seniai ir situacija su knygų skaitmeninimu turėtų būti pasikeitusi, visgi skaičiai yra dideli. Kita vertus, skaidrumo reikalavimas išspręstų ne vieną autorių teisių problemą, suteikiant autoriams galimybę patikrinti, ar tekstų ir duomenų gavybos veiksmai buvo atliekami su konkrečiais kūrinių ir ar jie buvo atliekami tinkamu tekstų ir duomenų gavybos būdu. Tai palengvins autorių įrodinėjimo našą, kadangi iki šio skaidrumo reikalavimo įsigaliojimo (kurio tiekėjai turės pradėti laikytis nuo 2025 m. rugpjūčio 2 d.), net jei autorius atpažįsta savo darbą dirbtinio intelekto sugeneruotoje išvestyje, būna sunku įrodyti, kad toks rezultatas yra būtent dėl mokymo rinkiniuose esančio autoriaus kūrinio. Pavyzdžiui, „Tremblay“ ieškinyje prieš „OpenAI“ nurodoma, kad būtent dėl to, jog konkretus rinkinys duomenų, kuriais DI buvo apmokytas, neatskleidžiamas, ieškovai kūrinio naudojimo faktą grindžia būtent tuo, kad yra labai didelis panašumas tarp DI sugeneruoto turinio ir konkrečių kūrinių („Tremblay“ et al., ieškinyje prieš „OpenAI“ et al., 2023, 5, 31, 33 p.).

Galiausiai, skaidrumo reikalavimas išsprendė generatyvinio dirbtinio intelekto sukeltą žmogaus teisių apsaugos klausimą. Žmonės turi teisę dalyvauti pilietiniame gyvenime, o tam reikalinga prieiga prie informacijos. Dalyvavimas yra beprasmis, jei nėra galimybės gauti informacijos ir įgyvendinti saviraiškos laisvę, o būtent dirbtinio intelekto srityje ši žmogaus teisių problema buvo pažeidžiama dėl dirbtinio intelekto skaidrumo (informavimas apie mokymo duomenų šaltinius) (Fukuda-Parr, Gibbons, 2021, 35 psl.), kuris užtikrintas DI aktu.

2.2.2. Tekstų ir duomenų gavyba pagal Direktyvą

Direktyva 2019/790 reglamentuoja autorių teisių taikymą skaitmeninėje erdvėje ir straipsniuose numato išimtis bei apribojimus, susijusius su tekstų ir duomenų gavyba. TDG Direktyvoje apibrėžiama kaip „bet koks automatizuotas analitinis metodas, kuriuo siekiama analizuoti skaitmeninės formos tekstą ir duomenis, kad būtų gauta informacijos, kuri apimtų modelius, tendencijas ir koreliacijas, bet ne tik“ (Direktyvos 2 str. 2 d.). Tekstų ir duomenų gavyboje informacija išgaunama iš jau esamų skaitmeninių duomenų ir perkombinuojama į tikslinį rezultatą (išvestį) (Manteghi, 2024, 34 psl.). Kaip minėta, kas kartą, kai programos atlieka TDG veiksmus, tarp TDG metodų ir intelektinės nuosavybės kyla įtampa. Tą įtampą lemia rizika, jog įvyks autorių teisių pažeidimas pagal ATGTĮ 15 str. 1 d. 1 p., nurodantį, kad autoriai turi išimtinę teisę atgaminti savo kūrinius. Pagal ATGTĮ 2 str. 1 d. atgaminimu laikomas kūrinio tiesioginis ar netiesioginis, nuolatinis ar laikinas kopijų darymas, įskaitant elektroninę formą – kuo „vorai“ ir užsiima.

Šio pažeidimo galima išvengti, jei duomenys išgaunami, laikantis Direktyvos (ES) 2019/790 3 ir 4 str., numatytų reikalavimų (TDG išimtis). Į LR teisę šie reikalavimai perkelti priimant 2022 m. kovo 24 d. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo pakeitimus, įsigaliojusius 2022 m. gegužės 1 d. ATGTĮ pasipildė 2 str. 49 d., kurioje buvo įvedamas tekstų ir duomenų gavybos apibrėžimas „automatizuotas skaitmeninės formos tekstų ir duomenų analizės metodas, kuriuo gaunama informacija“. Taip pat buvo įtraukti du nauji straipsniai, kuriuose išdėstytos 3, 4 bei 7 straipsnio nuostatos: 22¹ straipsnis „tekstų ir duomenų gavyba mokslinių tyrimų tikslais“ ir 22² straipsnis „kūrinių naudojimas tekstų ir duomenų gavybos tikslais“. Galiausiai, siekiant pritaikyti tekstų ir duomenų gavybos reikalavimus gretutinėms teisėms bei duomenų bazių gamintojų *sui generis* teisėms, ATGTĮ 58 str. 1 d. papildyta 15 punktu, ATGTĮ 63 str. 1 d. papildyta 6 ir 7 punktais, kurie numato, kad 22¹ ir 22² str. yra taikomi *mutatis mutandis* (Čekanavičius, 2022, 214 psl.) bei į 32 str. įtraukti 7 ir 8 punktai. Perkeliant tekstų ir duomenų gavybos išimties reguliavimą iš Direktyvos (ES) 2019/790 iš esmės buvo nukopijuojamos Direktyvos nuostatos.

Laikantis Direktyvoje nurodytų reikalavimų, išgaunant duomenis moksliniais tikslais, svarbu jog tai būtų atliekama specialaus subjekto – mokslinių tyrimų organizacijos ir kultūros paveldo įstaigos, bei kad būtų teisėta prieiga (Direktyvos 3 str.). Tokios veiklos kūrinių autoriai

jokiais teisiniais būdais negali uždrausti (Direktyvos 7 str. 1 d.). Tuo tarpu, visais kitais atvejais, kai vykdoma komercinė TDG veikla, (i) gavėjas turi turėti teisėtą prieigą prie kūrinio (Direktyvos 4 str. 1 d.) ir (ii) teisių turėtojas neturi būti aiškiai atsisakęs TDG išimties, autorių teisėje tinkamu būdu (Direktyvos 4 str. 3 d.).

Kaip minėta, ATGTĮ pasipildė nuostatomis, nurodančiomis, kad TDG išimties reikalavimai taikomi ir duomenų bazėms (ATGTĮ 63 str. 1 d. 6 ir 7 p.), taigi reikalavimai taikomi ne tik originaliems kūriniams (kai „vorai“ keliauja per žiniatinklį), tačiau ir *sui generis* (duomenų bazes) teisės, kai BPDĮ modelių tiekėjai juos naudoja mokyti savo modelius. Pagal Direktyvos 3 straipsnį, moksliniais tikslais leidžiama tiesiogiai ir netiesiogiai, tiek laikinai, tiek nuolat, bet kokiomis priemonėmis ir bet kokia forma dauginti duomenų bazę arba jos dalį (Direktyvos 96/9/EB 5 str. a p.), perkelti ir panaudoti visą arba pakankamai didelę dalį bazės dalį (Direktyvos 96/9/EB 7 str. 1 d.), atgaminti visą arba dalį autorių teisių saugomo kūrinio (Direktyvos 2001/29/EB 2 str.) bei išgauti duomenis iš spaudos publikacijų. Tuo tarpu Direktyvos 4 str. papildomai nurodoma, kad jei autorius nenurodė TDG išimties atsisakymo, be 3 straipsnyje išvardintų veiksmų, galima atlikti nuolatinį arba laikiną programinės įrangos perkėlimą į kitą laikmeną (Direktyvos 2009/24/EB 4 str. 1 d. a ir b p.).

Duomenų bazė apibūdinama kaip „susistemintas ar metodiškai sutvarkytas kūrinių, duomenų arba kitokios medžiagos rinkinys, kuriuo galima individualiai naudotis elektroniniu ar kitu būdu, išskyrus kompiuterių programas, naudojamas tokių duomenų bazėms kurti ar valdyti“ (ATGTĮ 1 str. 7 d.). Skirtingai nei autorių teisės saugomi kūriniai, *sui generis* duomenų bazės teisė suteikia apsaugą duomenų bazės kūrėjui, ne dėl originalumo, tačiau dėl didelių investicijų į duomenų bazės turinio gavimą, tikrinimą ar pateikimą (Manteghi, 2024, 36 psl.). ESTT yra išaiškinęs, kad „didelės investicijos“ turėtų būti vertinamos atsižvelgiant tik į investicijas, padarytas kuriant pačią duomenų bazę (ESTT 2004 m. lapkričio 9 d. sprendimas byloje *The British Horseracing Board Ltd ir kt. prieš William Hill Organization Ltd*. Nr., C 203/0, 68-71 p.). Todėl duomenų bazių apsauga, pagal *sui generis* režimą, yra susijusi su duomenų bazės kaip visumos apsauga, o ne su atskirų joje esančių duomenų apsauga (Manteghi, 2024, 36 psl.). ATGTĮ numatomos duomenų bazių gamintojų teisės (61 straipsnis) ir įstatymas suteikia duomenų bazių gamintojams suteikiama perkėlimo (ATGTĮ 61 str. 1 d. 1 p.) bei panaudojimo (ATGTĮ 61 str. 1 d. 2 p.) teises. Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. kovo 11 d. Direktyvoje 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos, duomenų bazės perkėlimas suprantamas taip, kaip atgaminimas (Direktyvos 96/9/EB 7 str. 1 d. a p.), tuo tarpu

panaudojimo teise laikomas, duomenų bazės turinio padarymas viešai prieinamu – „pateikimas visuomenei platinant kopijas, nuomojant, operatyviosios (on-line) sistemos pagrindu arba kitais informacijos perdavimo būdais“ (Direktyvos 96/9/EB 7 str. 2 d. b p.). Atkreiptinas dėmesys, kad duomenų bazės panaudojimo teisė yra siauresnė nei tekstų ir duomenų išgavimas, kadangi atlikus TDG veiksmus, moksliniuose apibendrinimuose, ar duomenų rinkiniuose nėra konkrečių darbų dalių, todėl jie nėra „panaudojami“ kaip tai suprantama pagal Direktyvą 96/9/EB. Pagal ESTT „išgavimo“ sąvoka turėtų būti aiškinama plečiamai, norint apsaugoti ir duomenų bazių kūrėjus (ESTT 2008 m. spalio 9 d. sprendimas byloje *Directmedia Publishing GmbH prieš Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, Nr. C-304/07, 31-33 p.). Todėl nėra skirtumo kokiam tikslui yra perkeliama dalis arba visa duomenų bazė – kitai bazei kurti, ar analizuojant duomenų bazės turinį – abiem atvejais bus laikoma, kad buvo vykdomi išgavimo veiksmai (Manteghi, 2024, 37 psl.).

Direktyvos pagalba, siekiama subalansuoti autorių teisę į atgaminimą, tuo pačiu pripažįstant mokslo svarbą. Todėl Direktyvos 3 straipsnyje nustatomos sąlygos vykdyti TDG veiklą mokslinių tyrimų tikslais. Tekstų ir duomenų gavybą galima atlikti ir komerciniais tikslais, tačiau šiuo atveju, autoriai gali atsisakyti TDG išimties. Tai yra puikus pavyzdys, informacijos sklaidos skatinimo mokslo tikslais autorių teisės apsaugos, kai kūriniai atgaminami komerciniais tikslais. Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys, kad nors ir Direktyvos 3 straipsnyje apie tai neužsiminama, 17 konstatuojamojoje dalyje aiškiai draudžiama valstybėms narėms nustatyti atlygio autoriams reikalavimus, tačiau komercinės tekstų ir duomenų gavybos atveju toks draudimas nenurodomas (Rosati, 2024, 4 psl.).

Vertinant Dirbtinio intelekto aktą ir Direktyvą kartu, atkreipiamas dėmesys, kad DI akto apimtis aiškiai reglamentuoja skaidrumo reikalavimus tik komerciniais tikslais išleistiems modeliams, ar po jų patekimo į rinką. Todėl galima teigti, kad jei dirbtinis intelektas yra kuriamas mokslinių tyrimų ir plėtros tikslais (DI akto 2 str. 6 d.), arba yra mokymo stadijoje, t. y., prieš DI sistemų ar modelių patekimą rinkai ar pradėdant naudoti (DI akto 2 str. 8 d.), tiekėjams neprivaloma vadovautis DI aktu. Dėl šios priežasties gali būti nesilaikoma skaidrumo reikalavimų. Tačiau net jei dirbtinis intelektas apmokomas mokslinių tyrimų tikslais, privaloma laikytis Direktyvoje nurodytų TDG išimties reikalavimų (tiek BPDI tiekėjams, tiek kitiems subjektams, kurie ruošia mokymo duomenų rinkinius). Taigi, visais kitais atvejais, kai bet koks kitas subjektas vykdytų tekstų ir duomenų gavybos veiklą, panašu, kad neprivalės teikti visuomenei informacijos apie duomenų rinkinius (kurie potencialiai gali

būti panaudojami dirbtinio intelekto apmokymui, apie tai vėliau darbe). Būtent dirbtinio intelekto srityje, tekstų ir duomenų gavyba pasižymi papildomu skaidrumo reikalavimu, kuris reiškia, kad privaloma atskleisti duomenis, kuriais dirbtinis intelektas buvo apmokytas. Su šiuo reikalavimu, suteikiama papildoma, nors ir netiesioginė, apsaugos priemonė autoriams, kuri tampa aktuali tuo atveju, jei autoriai aiškiai išreiškė TDG išimties atsisakymą, tačiau jis nebuvo gerbiamas. Ši sistema yra pakankamai paprasta ir efektyvi, jei autoriai bus tinkamai atsisakę TDG išimties. Tačiau atsisakymo formos klausimas sukelia papildomą problematiką.

2.3. Tekstų ir duomenų gavybos išimties atsisakymas

Direktyvos (ES) 2019/790 4 str. 3 d. nurodyta, kad vienas iš būdų atsisakyti TDG išimties, tai kompiuterio skaitomos priemonės, kai turinys yra viešai prieinamas internete. Direktyvos 18 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad „kitais atvejais, gali būti tikslinga išlaikyti [turtines teises] kitomis priemonėmis, pavyzdžiui, sutartiniais susitarimais arba vienašalėmis deklaracijomis“. Atsižvelgiant į tai, kad pastarasis teiginys yra konstatuojamojoje Direktyvos dalyje, kuri pagal Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) praktiką neturi privalomosios teisinės galios (ESTT byla *C-134/08, Google Inc. prieš Google France SARL ir Google LLC*, 16 p.), pirmenybė turėtų būti teikiama atsisakymui kompiuterio skaitomomis priemonėmis. Tai galima teigti ne tik dėl to, kad Direktyvos nuostatos turi pirmenybę prieš konstatuojamąsias dalis, bet ir dėl to, kad įvairūs teisiniai atsisakymo būdai, pvz., licencijų sąlygos, naudojimo sąlygos svetainėse, ir vienašaliai pareiškimai nėra visiškai efektyvūs jei jų negali perskaityti kompiuterinės programos. Kompiuterinės programos veikia pagal tai, kaip yra suprogramuotos ir keliauja po internetinius puslapius, atlikdamos automatizuotus veiksmus (kopijuoja informaciją).

Pasaulinis žiniatinklio konsorciumas (W3C) (angl. *World Wide Web Consortium*), kuris leidžia rekomendacijas susijusias su žiniatinkliu, 2024 m. vasario 2 d. pristatė “TDG atsisakymo protokolą”, nurodantį būdus, kuriais autoriai gali pasinaudoti, kad būtų tinkamai mašininiu būdu išreikštas atsisakymas. Jame pristatomi: HTTP antraštės, robots.txt failas ir HTML metaduomenys (Le Meur, 2024). Apart šių priemonių, atsisakymui naudojami ir kiti būdai: ai.txt, „DeviantArt“ „noai“ metaduomenų žymės, domenų registracija „do-not-train“ registruose ir HTTP antraščių naudojimas. Visgi teisinėje literatūroje dažniausiai minima

apsaugos priemonė nuo „vorų“ yra Robots.txt tekstinis failas, talpinantis kodą, kurį gali skaityti kompiuterinės programos (Keller, 2024, 3 psl.). Šis failas būna svetainės šaknyje ir suteikia instrukcijas robotams apie svetainės dalis, kurias jiems leidžiama arba neleidžiama pasiekti ir indeksuoti (Chang, He, 2025, 1 psl.). Geri robotai, tokie kaip Google žiniatinklio naršyklės botas, kuris naršo puslapius ir indeksuoja juos, kad šie būtų randami naršant vartotojams, ieškos šio failo ir laikysis jo nurodymų, tačiau gali būti ir „blogų“ robotų, kurie ignoruos tokius nurodymus. Tokiu atveju, kai „kyla rizika, kad <...> sistemų ar duomenų bazių saugumas ir vientisumas galėtų atsidurti pavojuje“, galima imtis papildomų priemonių užtikrinti teisėtą prieigą prie duomenų (Direktyvos 16 konstatuojamoji dalis). Tokios priemonės gali apimti CAPTCHA¹ sistemų įdiegimą, užklausų skaičių² ribojimą, IP adresų blokavimą, slapukus (angl. *cookies*) ir kt t.t.

Nepaisant to, kad Direktyvoje numatoma, jog atsisakyti galima kompiuterio skaitomomis priemonėmis, tačiau konstatuojamojoje dalyje taip pat minimos teisinės priemonės (licencijos), o tarp jų ir vienašalis „deklaratyvus“ pareiškimas. Šioje vietoje gali kilti šioks toks teisinis neaiškumas, kadangi atsižvelgiant į tai kaip veikia „vorai“, rodos efektyviausias būdas yra kompiuterio skaitomos priemonės. Teismų praktika įneša dar daugiau neaiškumo.

Vokietijos Hamburgo apylinkės teismo 2024 m. rugsėjo 27 d. išnagrinėtoje byloje, teismas nurodė, kad natūralia kalba išreikštas atsisakymas gali būti tinkamas. Šioje byloje fotografas Robert Kneschke kreipėsi į teismą su kaltinimu, kad ne pelno siekianti organizacija LAION neteisėtai atgamino jo fotografiją, kuriant dirbtinio intelekto apmokymui skirtą duomenų bazę. LAION pripažino, kad fotografija buvo panaudota, tačiau gynėsi, jog tai buvo padaryta teisėtai. Teismas priėmė sprendimą, kuriame pripažino, jog fotografo teisės nebuvo pažeistos, nes LAION naudojo žiniatinklio nuskaitymo būdą („*web scraping*“), kuris taikomas TDG veikloje bei pati organizacija yra ne pelno siekianti, ir duomenų bazė yra nemokama, tad

¹ CAPTCHA yra automatinis saugumo mechanizmas, skirtas atskirti, ar naudotojas yra žmogus, ar kompiuterio programa. Jis sukuria ir vertina testus, kuriuos gali išspręsti žmonės, o dabartinės kompiuterių programos ne. Tai būna paprasti vizualiniai testai arba galvosūkių, juos sudaro raidės, skaičiai arba jų kombinacijos su persidengimais ir susikirtimais. Šiuos testus žmogus gali įveikti be didesnių sunkumų, tačiau automatinė programa jas retai supranta (Dinh, Hoang, 2023).

² Taip pat galima apsisaugoti nuo TDM veiklos, ribojant užklausų skaičių. Tai yra svarbu, kai tam tikras IP adresas siunčia per daug užklausų per trumpą laiką, taip apkraunant serverius. Ši apsaugos priemonė riboja, didelį užklausų skaičiaus arba duomenų kiekio, išsiuntimą per tam tikrą laiką (paprastai per minutę ar sekundę), kurį atlieka bet kuris kompiuteris („vorai“) arba IP adresas (Brown et al., 2023).

patenka į Direktyvos 2019/790 3 str. apimtį. Dėl šios priežasties LAION nereikėjo fotografo sutikimo. Klausimas, ar fotografas tinkamai išreiškė savo atsisakymą dėl fotografijos atgaminimo TDM būdu, buvo neaktualus, kadangi pagal Direktyvos 2019/790 7 str. autoriai neturi teisės tam trukdyti. Vis dėlto teismas pasisakė, jog Direktyvoje nurodytas atsisakymo būdas – „kompiuterinio skaitymo priemonės“ – turi būti suprantama atsižvelgiant į tuo metu esančias technologijas (Lewis Silkin LLP, 2024; WIPO, 2024). Teismas vadovavosi DI akto 53 str. 1 d. c p., kuriame reikalaujama, kad BPDI modelių teikėjai įdiegtų TDG išimties atsisakymų laikymosi politiką, pasitelkiant naujausias technologijas. Nors DI aktas to tiesiogiai nenurodo, teismas teigė, kad jei DI kūrėjai gali kurti vis galingesnes technologijas, logiška reikalaus, kad jos būtų naudojamos ir TDG išimties atsisakymams fiksuoti (Goldstein, Stuetzle, Bischoff, 2024).

Kitame teismo sprendime, priimtame 2024 m. spalio 30 d., Olandijos teismas patvirtino, kad tinkamas TDG išimties atsisakymas turi būti atliktas mašininio skaitymo priemonėmis. Europos naujienų žiniasklaidos bendrovės kreipėsi į Amsterdamo apylinkės teismą, dėl TDM išimties taikymo RSS kanalams³. Atsakovas „HowardsHome“ yra komercinis naujienų kaupiklis, teikiantis naujienų pranešimo paslaugas klientams, remdamasis viešai prieinamais RSS kanalais. Byloje nurodoma, kad iki 2020 m. visi ieškovai suteikė turinio licencijas „LexisNexis“. 2020 m. „HowardsHome“ sudarė sutartį su „LexisNexis“, tačiau 2022 m. ši sutartis buvo nutraukta, nes „HowardsHome“ pažeidė sutarties sąlygas. Ieškovai informavo „HowardsHome“, kad jos veiksmai pažeidžia ieškovų teises, nes ji teikia savo klientams turinį, gautą iš viešai prieinamų RSS kanalų arba tiesiogiai iš ieškovų interneto svetainių, kurių dalis buvo „už mokamos sienos“. Taip pat ieškovai reikalavo, kad „HowardsHome“ gautų atitinkamą leidimą naudoti turinį, kuris gali būti suteiktas tik per „LexisNexis“ arba kitą licencijas išduodančią bendrovę. „HowardsHome“ neigė bet kokius pažeidimus remdamasi įvairiais pagrindais, tačiau svarbiausias iš jų – kad taikytina TDM išimtis. Ieškovai negalėjo įrodyti, kad „HowardsHome“ pranešimai klientams suteikė prieigą prie turinio, kuris buvo už „mokamos sienos“, o tai reiškia, kad iš esmės turinys buvo prieinamas teisėtai. Dėl to Amsterdamo teismas padarė prielaidą, jog prieiga buvo teisėta (Amsterdamo apyagrados teismo

³ RSS kanalas – tai informacijos srautas, kuriame pristatomos antraštės, santraukos ir pranešimai apie atnaujinimus, dažniausiai apie naujienas, ir pateikiamos nuorodos į atitinkamos svetainės puslapio straipsnius (RSS.com 2024).

2024 m. spalio 30 d. sprendimas byloje DPG MEDIA B.V. ir kt. prieš KNOWLEDGE EXCHANGE B.V. Nr. C/13/737170 / HA ZA 23-690; Cerri, 2025)

Pagrindinis klausimas buvo, ar ieškovai iš tikrųjų „atsisakė“ TDG išimties. Nors buvo imtasi tinkamų priemonių, kurias gali perskaityti kompiuteris (robots.txt failas), vis dėlto teismas nustatė, kad tai buvo atlikta ne iki galo pagal Direktyvos nurodymus. Cerri nurodo (Dutch court holds that TDM..., 2025), kad ieškovai netinkamai „atsisakė“ TDG išimties, kadangi atsisakymu buvo draudžiama vykdyti TDG konkrečioms DI robotams („GPTBot“, „ChatGPT-User“, „CCBOT“ ir „anthropic-ai“), bet ne „HowardsHome“ robotams. Dėl šios priežasties teismas nusprendė, kad tai negali būti laikoma TDG išimties atsisakymu „kompiuterinio skaitymo priemonėmis, tinkamu būdu“, todėl „HowardsHome“ galėjo remtis TDM išimtimi.

Vertinant šiuos teismų sprendimus, svarbu pažymėti, kad jie yra priimti atskirtų Europos Sąjungos valstybių bei pirmosios instancijos teismuose, tad jie nėra nei galutiniai, nei privalomi kitoms Europos Sąjungos valstybėms narėms. Vis dėlto, akivaizdu, kad Europos teismuose yra tam tikras nesutarimas, kas yra laikoma „kompiuterinėmis skaitymo priemonėmis“. Kaip minėta, LAION sprendime teismas vadovavosi DI akto 53 str. 1 d. c p., reikalaujančiu pasitelkti naujausias technologijas TDG išimties atsisakymams fiksuoti, tačiau ne visi subjektai, mokantys dirbtinį intelektą, tai atlieka su modeliais, galinčiais suprasti tekstą. Be to, terminas „kompiuterio skaitomos priemonės“ nebūtinai reiškia reikalavimą programoms suprasti tekstą, greičiau, kad pareiškimas būtų techniškai perskaitomas robotams (Goldstein, Stuetzle, Bischoff, 2024). Tuo tarpu, „HowardsHome“ byloje buvo naudojamos tinkamos „kompiuterio skaitomos priemonės“, tačiau problema kilo dėl to, kad atsisakymas įvykdytas daliniai (neapėmė atsakovo robotų), todėl negali skaitytis tinkamu TDG išimties atsisakymu. Pastaruoju sprendimu, teisių turėtojams užkraunama papildoma našta identifikuoti robotus ir neleisti visiems įmanomiems naudotis duomenimis, kad būtų galima laikyti atsisakymą pareikštą „kompiuterio skaitomos priemonės“ (Mezei, 2025, 14 psl.). Taigi, pastebimas nesutarimas tarp nacionalinių teismų, koku būdu turėtų būti įvykdomas atsisakymas.

Dažniausiai, atsisakant TDG išimties, internetiniai puslapiai naudojami robots.txt failais, kurie draudžia „vorams“ kopijuoti duomenis. Nors ir daugumoje atvejų ši praktika yra visai veiksminga, ji iš dalies paneigia pamatinius, atviro ir bendrai naudojamo interneto, kuriame informacija laisvai sklinda abipusės naudos labui, principus (Chang, He, 2025, 3 psl.). Panaši išvada buvo padaryta 2024 m. tyrime, kuriame buvo vertinama, kiek naujienų svetainių

blokuoja dirbtinio intelekto naršykles. Tyrime nustatyta, kad per 2023 m. maždaug pusė plačiausiai naudojamų naujienų svetainių dešimtyje šalių (JAV, Danija, Vokietija, Indija, Norvegija, Didžioji Britanija, Brazilija, Ispanija, Meksikas, Lenkija) blokavo „OpenAI“ ir „Google“ dirbtinio intelekto paieškos programas. Be to, tarp blokuojančiųjų buvo neproporcingai daug senesnių spaudos leidinių ir didesnio pasiekiamumo leidinių. Tai reiškia, kad yra mažesnė tikimybė, jog naujesni modeliai bus apmokyti laikraščių ir žurnalų leidėjų naujienų produkcijos, vietoje žiniasklaidos priemonių, kurios yra naudojamos viešai. Tai gali turėti įtakos dirbtinio intelekto rezultatų kokybei ir aktualumui, naujienų srityje (Oxford University, 2024).

Vertinant įtaką autorių saviraiškos laisvei – yra rizika, kad norėdami apeiti tokius suvaržymus (autoriaus teisė atsisakyti TDG išimties), DI kūrėjai gali imtis drastiškų priemonių ir išgauti didelius duomenų kiekius neteisėtais būdais, pavyzdžiui, renkant piratuotą turinį. Nelegaliai įkelto turinio atžvilgiu, autoriai beveik neturi kontrolės, nes yra nepaprastai sunku surasti visus puslapius, kuriuose keliamas toks turinys, bei piratavimo atveju gali nebūti metaduomenų, kurie aiškiai nurodytų autorių ir jo teises. Piratuoti kūriniai automatiškai reiškia neteisėtą prieigą, bei būtinybę gauti autoriaus sutikimą dėl kūrinio atkūrimo. Taip pat, metaduomenų trūkumas gali sukelti sunkumų nustatant pažeidimus, nes kitu atveju, DI technologijos gali išgauti ir naudoti kūrinius net neįtardami, kad jie yra apsaugoti autorių teisėmis. Tai gali būti labai sunku sureguliuoti teisiniu lygmeniu, nes DI modeliai, ypač jei jie veikia su dideliais duomenų kiekiais, gali nesąmoningai naudoti neteisėtą turinį. Šioje vietoje, autoriams yra labai aktualus DI akto nustatomas skaidrumo reikalavimas, pateikti išsamią informaciją apie mokyme naudojamus duomenis.

3. DIRBTINIO INTELEKTO GENERUOJAMAS TURINYS IR SAVIRAIŠKOS LAISVĖ

3.1. Dirbtinio intelekto generuojamo turinio apsauga autorių teisėmis

Generatyvinis dirbtinis intelektas gali generuoti tekstą, vaizdą, muziką ar judančius vaizdus. Tai jis atlieka išmokęs iš didelių duomenų kiekių, kurie gali susidaryti iš autorių teisės saugomų kūrinių. Toks kūrybiškumo simuliacija yra didelis žingsnis link aukštesnio lygio dirbtinio intelekto – bendrojo DI. Tai, kas anksčiau buvo laikoma išskirtinai žmogišku dalyku, dabar gali būti atliekama mašinų ir gana įspūdingai, tačiau tai yra paprasčiausia kūrybiškumo simuliacija (Marr, 2024, 242 psl.). Todėl kyla keli klausimai dėl DI generuojamų rezultatų: ar DI sugeneruotas turinys gali būti laikomas originaliu? Jei taip, tuomet kas galėtų būti tokio turinio autorius, ir ar DI sugeneruotas turinys gali būti laikomas išvestiniu kūriniu?

Norint įvertinti dirbtinio intelekto generuojamo turinio autorystės klausimą, svarbu aptarti tris aspektus: autoriaus sąvoką, kūrybiškumą bei originalumą. Byloje *Levola Hengelo BV prieš Smilde Foods BV* ESTT išaiškino, kad tam, jog kūriniui būtų taikoma autorių teisių apsauga, turi būti tenkinamos dvi kumuliacinės sąlygos. Pirma, atitinkamas kūrinys turi būti originalus, t. y. jis turi būti paties autoriaus intelektinės kūrybos rezultatas. Antra, jis turi būti paties autoriaus intelektinės kūrybos išraiška (Gaffar, Albarashdi, 2024, 20 psl.). Taigi, aptarus kūrybiškumo aspektą ir originalumą, bus aiškiau, kas gali būti laikoma autoriumi.

Be abejonės, autorių teisių pagrindas yra žmonės, todėl įstatymas juos saugo už jų originalumą ir kūrybiškumą. Autoriaus identifikavimas yra svarbus, nes tai būtina autorių teisių sąlyga (Gaffar, Albarashdi, 2024, 2 psl.), be jo, nebus aišku kam priklauso išimtinės turtinės teisės į kūrinį. Kontinentinės Europos teisės tradicijoje autorių teisių apsauga yra paremta asmenybės doktrina (pranc. „*droit d’auteur*“). Iš pradžių pagal šią doktriną, autorių teisės buvo skirtos autoriaus statusui reglamentuoti, tačiau kartu ši doktrina reprezentuoja moralinę teisę, kuri sukuria asmeninį ryšį tarp autoriaus ir kūrinio (Piriou, 2024, 1 psl.). Atkreiptinas dėmesys, kad ES teisės aktai nenumato nei autoriaus nei originalumo sąvokos. Berno konvencijoje (1886) autorytė apibūdinama numatant, kad autoriumi laikomas asmuo, kurio vardas paprastu būdu nurodomas kūrinyje (Berno konvencijos 15 str. 1 d.). Tuo tarpu originalumas, yra viena iš būtinų sąlygų kūrinio apsaugos atsiradimui, kadangi, kaip nurodoma

byloje *Infopaq International A/S prieš Danske Dagblades Forening* Nr. C-5/08, žodžiai patys savaime nėra apsaugos objektas, „[t]ik šių žodžių parinkimas, eiliškumas ir sujungimas leidžia autoriui originaliu būdu išreikšti savo požiūrį ir sukurti intelekto kūrinių“ (*Infopaq International A/S prieš Danske Dagblades Forening* Nr. C –5/08, 45 p.).

„Droit d’auteur“ doktrina grindžiamose autorių teisių sistemose, kūryba laikoma pagrindine autoriaus teisių egzistavimo sąlyga, turinčia subjektyvią reikšmę, bei galinčia būti suskirstyta į tris dalis: idėją, kompoziciją ir išraišką. Toks subjektyvus originalumo ir kūrybos sąvokų aiškinimas grindžiamas principu, kad literatūros ir meno kūrinių nuosavybės teisė saugo autoriaus asmeninį produktą, todėl apsauga taikoma tik tiems produktams, kurie turi kūrėjo individualybės antspaudą (Pirou, 2024, 9 psl.). Būtent šiuo pagrindu autoriui suteikiama išimtinė teisė leisti asmenims atgaminti kūrinius, viešai paskelbti ir platinti (Fritz, 2024, 553 psl.). Akivaizdu, kad originalumas ir kūrybiškumas, nustatant ar kūrinys turėtų būti saugomas autorių teisių, yra nepaprastai susiję, kadangi be kūrybos nebus originalumo, bei vargu ar galima sukurti originalų kurinį, neįdėjus intelektinių pastangų. Siekiant papildyti dviprasmiškas teisėkūros lygmeniu teikiamas gaires, kuriose reglamentuojamos turtinės teisės, tačiau nesprendžiamas aukštesniojo lygio originalumo klausimas, ESTT praktikoje susikūrė savarankišką originalumo sąvoka. Pagal susikūrusį originalumo reikalavimą, autorius savo darbuose turi būti išreiškęs savo asmenybę laisvu ir kūrybišku pasirinkimu, tai reiškia, kad autoriaus kūrybinė laisvė neturėtų būti smarkiai ribojama informaciniais, techniniais ar funkciniais apribojimais (Iaia, 2024, 5 psl.).

Dirbtinis intelektas mąsto kitaip nei žmonės, kadangi jo išvestys apsiriboja mokymo duomenimis ir jis negali nustatyti ryšio tarp simbolių ir realaus pasaulio dalykų (Ma, Zhang, Zhu, 2023, 1 psl.). Žmogaus intelektas yra neatsiejamas nuo fizinės patirties, sąveikaujant su tikru pasauliu. Mes patirtį paverčiame žiniomis, kadangi mokomės ne tik iš knygų, bet ir patyrimų bei savo klaidų, tuo tarpu modeliai, kurie suspaudžia statistines žinias ir generuoja atitinkamus rezultatus, nežino, kaip elgtis naujose situacijose (Ma, Zhang, Zhu, 2023, 2 psl.). Dirbtinio intelekto modelio žinios susideda iš tokių duomenų, kurie yra surinkti ir pateikti mokytis, todėl DI generuoja išvestis tik suteiktų duomenų ribose. Dėl šios priežasties, vargu ar galima teigti, jog dirbtiniam intelektui generuojant, vyksta laisvas ir kūrybiškas pasirinkimo procesas, kuris nėra ribojamas informaciniais, techniniais ar funkciniais apribojimais. Papildomai, abejotina, ar autoriai, kurie nėra žmonės, galėtų naudotis autorių teisės suteikiamomis neturtinėmis išimtinėmis teisėmis. Teisės sistema suteikė teises tik žmonėms

dėl to, kad nėra jokios prasmės suteikti intelektinės nuosavybės teisių mašinoms, nes joms nereikia paskatų kurti ir nereikia atlyginimo už jų darbus.

Teisės aktų aiškinimas ir teismų praktika patvirtina, kad dirbtinio intelekto sugeneruoto rezultato autoriumi negali būti pati mašina. Visgi, tikėtina, kad autorystė gali būti skiriama asmeniui, kuriam dirbant su dirbtiniu intelektu, buvo sukurtas kūrinys. Tuo tarpu pats dirbtinis intelektas pasitarnauja kaip įrankis atitinkamam rezultatui pasiekti. Kūriniai, sukurti technologijų pagalba gali būti laikomi pakankamai originaliais ir turinčiais kūrybingumo aspektą. Negana to, tam tikrų kūrinių egzistavimui technologijos yra būtinos, pvz., fotoaparatai ir garso įrašymo įranga dalyvauja kuriant kūrinį, kurio nebūtų, jei ne mašinos sukurta terpė. Vaizdai gali būti įvairiose laikmenose, tačiau kad jie galėtų jose būti, pirmiausiai reikia užfiksuoti fotoaparatu, taip pat muzikinis kūrinys egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar jis yra užfiksuotas, tačiau garso įrašas turi būti įrašytas (Ginsburg, 2003, 14 psl.).

Apsauga fotoaparatu padarytoms nuotraukoms suteikiama tuo atveju, jei yra pakankamas žmogaus kūrybinis indėlis į fotografijos atsiradimą. Dėl šios priežasties kūriniais nelaikomos tokios fotografijos, kurios yra mechaniškai padarytos mašinų (pvz., fotobūdelėse), arba asmens dokumento nuotrauka. Fotografijų kūrybinei išraiškai netaikomi nepasiekiami standartai, tačiau juo negali būti laikomas atsitiktinis mygtuko paspaudimas, svarbu, kad nuotrauka kuo nors išsiskiria ir fotografas kitu atveju, būtų galėjęs išsireikšti kaip nors kitaip. Tam, kad nuotrauka būtų užfiksuota, visą darbą atlieka fotoaparatas, tačiau asmens dokumento nuotrauką nuo meniškos fotografijos skiria žmogaus prisidėjimo lygis: pasiruošimas fotografavimui ir pats fotografavimo procesas. Prieš 1995 m. Direktyvos 93/98/EEB, kuria buvo siekta suderinti autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos terminus, įsigaliojimą, tam tikrose Europos valstybėse fotografijoms taikytas žymiai aukštesnis originalumo lygis ir skirti fotografiniai kūriniai, kurie turėjo pasireikšti tam tikra menine ekspresija. Visgi, Direktyva 93/98/EEB šią kartelę pamažino ir dabar autorių teisė saugo vidutinio ir žemo kūrybiškumo fotografijas (Mizaras, 2008, 203-207 psl.).

Panašiai kaip ir fotografijos atveju, DI sugeneruoti kūriniai teoriškai galėtų būti laikomi saugomais autorių teisių, jei tam, kad konkretus kūrinys būtų sugeneruotas, prireikė didelio žmogaus indėlio. 2022 m. Jungtinių Amerikos Valstijų (toliau – JAV) Kolorado valstijos mugės vaizduojamojo meno konkurse pirmąją vietą užėmė dirbtinio intelekto sugeneruota nuotrauka pavadinimu „*Théâtre D'opéra Spatial*“ (Lee, 2022). Vaizdą sukūręs Jason Allen tvirtino, kad prie vaizdo dirbo kelias savaites ir naudodamasis dirbtinio intelekto technologiją

„Midjourney“, vaizdą redagavo ir tobulino daugybę kartų – iš viso 624 kartus. JAV autorių teisių biuras 2022 m. gruodžio 13 d. atmetė J. Allen paraišką įregistruoti kūrinį ir nurodė, kad pareiškėjas privalo atsisakyti vaizdo autorystės, sukurtos su „Midjourney“ programa. 2024 m. rugsėjo 26 d. Jason Allen pateikė ieškinį, kuriame ginčijo šį JAV autorių teisių biuro sprendimą ir pateikė pavyzdžių, kuriuose jo darbas buvo nukopijuotas ir panaudotas kituose darbuose, ir kad tai yra nesąžininga, atsižvelgiant į tai kiek darbo buvo įdėta (George Washington University Law School, 2024). Ieškinyje nurodoma, kad vaizdo kūrėjas, siekdamas norimo rezultato, nurodė tekstinę užklausą, pagal kurią programa jam pateikė keturis pirminius variantus. J. Allen kiekvieną iš jų kruopščiai peržiūrėjo, tada perfrazavo, pildė arba išbraukė savo nurodymų dalis, kad patikslintų viziją. Taip per daugelį kartų gimė vaizdas (Allen ieškinys 2024, 14 p.). Šio darbo sudėtingumas ieškinyje buvo palygintas su režisieriaus nurodymais operatoriui filmavimo aikštelėje: kiekvienas nurodymų patikslinimas yra lyg režisieriaus nurodymai operatoriui, kaip turi būti perfilmuota scena ir kas kartą gavus prastą rezultatą, žodžių parinkimas panašus į režisieriaus kūrybinius sprendimus (Allen ieškinys 2024, 19, 25 p.). Negana to, J. Allen gautą rezultatą redagavo su daugeliu kitų programų (Allen ieškinys 2024, 26 p.). JAV autorių teisių biuras savo sprendime atmesti J. Allen paraišką nurodė, kad ieškovas nenupiešė, nenubraižė eskizo ir nenuspalvino darbo. Pozicija, kad ieškovas atsakingas už DI rezultatus, yra paprasčiausiai neteisinga, kadangi neatitinka žmogaus autoriaus ir autorystės, kaip ji yra suprantama teisėje (Allen ieškinys 2024, 32 p.). Tačiau ieškinyje aiškiai išdėstoma pozicija, kad J. Allen indėlis buvo pakankamas, norint pripažinti, jog jam priklauso autorystės teisės į jį, kadangi tekstinė užklausa yra pirminis kūrybinis indėlis, kuris įkūnija žmogaus idėją ir meno kūrinio viziją, tuo tarpu DI sistema yra tik įrankis, padedantis įgyvendinti žmogaus kūrybinį idealą. Kaip fotografas atrenka vienintelę nuotrauką, kuri atitinka jo viziją, iš daugelio, panašiai ir ieškovas tobulino savo užklausą tol, kol gavo norimą produktą, kurį papildomai patobulino kitomis programomis (Allen ieškinys 2024, 61 p.). Teismo sprendimas byloje dar nepriimtas, tačiau ieškinys kelia labai svarius argumentus, dėl autorystės nustatymo asmeniui, kuris pasinaudoja dirbtiniu intelektu kaip įrankiu.

Fotografijai nėra taikomas aukštas originalumo standartas ir pakanka to, kad užfiksuotas vaizdas būtų išreikštas kaip nors įdomiau, tuo tarpu, panašu, kad DI pagalba sugeneruotiems kūriniams yra keliami nepaprastai aukšti standartai. Tai pakankamai sąžiningas požiūris, ypač lyginant, kokį indėlį į kūrinio atsiradimą įneša fotoaparatas ir dirbtinis intelektas. Fotoaparato

atveju žymiai paprasčiau fiksuojami vaizdai – objektyvas užfiksuoja tam tikru kampu lūžtančią šviesą juostoje, todėl žmonėms nėra būtina piešti, norint ką nors užfiksuoti. Tuo tarpu dirbtinis intelektas, pagal tai ką išmoko iš pateiktų duomenų rinkinių, sukuria naujas išvestis. Atkreiptinas dėmesys, kad jei dirbtinis intelektas atlieka darbą iš turimų/išmoktų duomenų, kuriuose gali būti autorių teisių saugomų kūrinių, pagrįsta tikėtis, kad autorių teisių apsaugos nusipelno tik labai didelį žmogaus kūrybinį indėlį turintys DI generuojami rezultatai. Ypač atsižvelgiant į tai, kad dirbtinis intelektas geba generuoti turinį, identišką jau egzistuojantiems autorių teisių saugomiems kūriniams (Dastbaz, 2024, 4 psl.). Jei įstatyme, ar teismų praktikoje būtų pripažinta, kad DI kūriniai gali būti laikomi saugomais autorių teisės, kai yra didelis žmogaus indėlis, reikėtų, kad žmogaus įsikišimas yra lemiamas kriterijus apsaugai, o tai visai panašu į „droit d’auteur“ doktriną.

Visgi, jei skaitytume, kad dirbtinio intelekto turima mokymo duomenų apimtis tiesiogiai suteikia limitus tam, koks kūrinys bus sugeneruotas ir naudotojas neturi jokios pasirinkimo laisvės kūrybiniame procese, tada naudotojas negali būti laikomas autoriumi. Panašiai kaip asmeniui žaidžiant kompiuterinį žaidimą gali pasirodyti, kad tai, kaip jis kontroliuoja veikėjus žaidime yra vien jo intelektinio darbo rezultatas. Tačiau šiuo atveju, naudotojas nekontroliuoja kūrybinio proceso, jo pasirinkimai yra limituoti vaizdo žaidimo kūrėjų ir animatorių įdiegtų funkcijų, kuriems autorystė greičiausiai ir priklauso (Hugenholtz, Quintais, 2021, 19 psl.). Naudodamasis DI, naudotojas gali padaryti labai daug įtakos išvesčiai, tačiau jo galimybės riboja ir DI modelio galimybės, taigi, tiek DI kūrėjas turi įtakos, tiek naudotojas. Toks bendras indėlis reiškia bendraautorystės galimybes, tačiau kaip aptarta aukščiau – autorystės priskyrimui reikalingas originalumo ir kūrybiškumo lygis. Bendraautoriais laikomi tie asmenys, kurie įnešė kūrybinio darbo indėlį, esant susitarimui kurti bendrą kūrinį (Mizaras, 2008, 268 psl.). Todėl iš tiesų, DI sistemų kūrėjai turėtų pagrįstų reikalavimų, tik tada, jei aktyviai bendradarbiautų su naudotojais, pvz., kaip projekte „Kitas Rembrantas“ (angl. *The Next Rembrandt*), kuriame buvo sukurtas paveikslas glaudžiai bendradarbiaujant DI kūrėjams, inžinieriams ir menotyrininkams. Tačiau, autorystės priskyrimą DI kūrėjams (kai jie tikrai to nusipelno) apsunkintų tai, kad DI sistemos yra kompiuterių programų, duomenų bazių ir kūrinių mišinys (Hugenholtz, Quintais, 2021, 20 psl.). Taigi, nors ir yra daug nuomonių ir teorijų, kas galėtų būti laikoma autoriais, kai kūriniai generuojami dirbtinio intelekto, panašu, kad jie galėtų būti saugomi autorių teisių tuo atveju, kai prie galutinio rezultato labai prisidėjo žmogus.

3.2. Dirbtinio intelekto modelių ir generuojamų rezultatų *sui generis* apsauga

Argumentų tam, kad dirbtinis intelektas nėra sugeneruotų išvesčių autorius pagal autorių teisę, netrūksta, tačiau galbūt išvestim gali galioti *sui generis* apsauga? Meno, muzikos, literatūros ir kiti kūriniai, yra saugomi autorių teisių, nes tai yra gyvo žmogaus intelektinės veiklos rezultatas, įkūnijantis originalumą. Tačiau, kaip pabrėžia Artūras Grumulaitis savo straipsnyje „Ar dirbtinio intelekto sukurtas objektas yra „kūrinys“ ir kam jis priklauso?“, cituodamas Birštoną ir kitus: „<...> kai kalbama apie šiuolaikines technologijas, kompiuterių programas, duomenų bazes ar kompiuterinę grafiką, klasikinis subjektyvaus originalumo reikalavimas nebetinka“ (Grumulaitis, 2024). Todėl kyla klausimas, ar DI generuojami rezultatai, kaip DI modelio „atminties“ darbo vaisiai, galėtų būti saugomi teisės.

Dirbtinio intelekto neuronų tinkle, informacija iš neurono į neuroną keliauja dėl neuronus jungiančių svorių (angl. *weights*), kurie yra matematinė ryšio tarp neuronų, sudarančių tinklą, išraiška (Silva, 2024). Nuo įvesties patekimo į tinklą, iki išvesties sugeneravimo, informacija juda per neuronų tinklą ir yra perduodama iš neurono į neuroną. Per visą mokymosi procesą šie svoriai keičiasi, kad sumažintų klaidą tarp tinklo sugeneruotos išvesties ir tikrosios išvesties, todėl svoriai laiko savyje tam tikrą „atmintį“, kuri padeda geriau prognozuoti rezultatus (Anderson, 2023). Kai yra surenkami duomenys, skirti DI mokymui ir pasibaigia mokymosi stadija, galutinį rezultatą, t. y. modelį, sudaro du failai – paprastas paleidimo failas, kuriame nustatomas modelio veikimas (modelio architektūra), ir daug didesnis parametų arba svorių failas. Svoriai yra modelio mokymo rezultatas – jie yra iš anksto egzistuojančios informacijos, kuri kažkoku būdu saugoma tokiu formatu, atvaizdavimas (Silva, 2024). Todėl teisinėje literatūroje keliamas klausimas, ar DI modelių „svoriai“ gali būti saugomi *sui generis* teisių, kaip duomenų bazės (Quintais, 2025, 3 psl.).

Kaip minėta, duomenų bazė yra susistemintas ar metodiškai sutvarkytas kūrinių rinkinys, kuriuo galima individualiai naudotis tačiau tai nėra kompiuterių programos, skirtos duomenų bazėms kurti (ATGTĮ 1 str. 7 d.). Duomenų bazės gali būti saugomos dviem pagrindais: autorių teisių ir *sui generis* teisių. Kaip *sui generis* duomenų bazė saugoma, kai (i) susideda iš elementų, kurie yra kūriniai, (ii) šie elementai yra sistemiškai ir metodiškai sudėlioti pagal planą, kuris vėliau padeda tuos elementus lengvai rasti, (iii) minėti elementai turi būti prieinami vartotojui, (iv) elementai turi būti nepriklausomi vienas nuo kito, prieinami savarankiškai. Tačiau jei duomenų bazė turi penktąjį bruožą: (v) elementai duomenų bazėje sudėlioti, parinkti

ir susisteminti taip, kad tai atspindi žmogaus intelektualinės veiklos darbą, duomenų bazė gali būti saugoma autorių teisių (Mizaras, 2008, 245 psl.). Dirbtinio intelekto galutinio svorių failo atsiradime, žmogaus kūrybinio indėlio nėra, kadangi tai yra programos būdas mokytis sustiprintojo mokymosi būdu (angl. *Reinforcement Learning*): kiekvienas DI mokymo rezultatas matematiškai apdovanojamas arba baudžiamas taikant grįžtamąjį ryšį, kurio metu DI keičia savo svorius (Microsoft Corporation, 2024, 11 psl.). Be to, galutinis svorių failas susideda iš skaitinių verčių, kurios nėra perskaitomos žmonėms, turi funkcinę reikšmę, t. y., kiekvienas svoris yra nurodymas mašinai, kurį galima išreikšti tik mašinai perskaitoma kalba (Silva, 2024). Taigi, mažai tikėtina, kad svorių failas gali būti laikomas autorių teisių apsaugos objektu. Tačiau į DI modelio sukūrimą ir apmokymą yra investuojama labai daug lėšų, tai yra labai brangus procesas, todėl tikėtina, kad gali būti taikoma *sui generis* apsauga, kuriai atsirasti viena iš paskatų ir buvo didelės investicijos (Mizaras, 2009, 135 psl.). Kadangi *sui generis* analizė nėra šio darbo tikslas, todėl toliau trumpai aptariami argumentai dėl DI modelių apsaugos.

Straipsnyje „Are AI models‘ weights protected as databases?“ (Silva, 2024) analizuojama, ar svoriai gali būti saugomi *sui generis* apsauga. Kaip minėta, DI yra apmokomas labai dideliais kiekiais duomenų tarp kurių yra autorių saugomų kūrinių. Dirbtinis intelektas besimokydamas priima įvestį, ir perleidžia informaciją per neuronų tinklus, kuriuose keičiamos svorių reikšmės ir išsaugomos tos, kurios yra „tinkamos“. Transformuojami duomenys yra kūriniai, o informacija apie tinkamai transformuotus duomenis pasilieka „svoriuose“, tad galima teigti, kad šiuo atžvilgiu duomenų bazė susidėtų iš kūrinių. Vertinant elementų sisteminių ir metodišką sudėliojimą, šis aspektas yra sudėtingesnis. Programuotojas neturi jokios galios dėl to, ar tam tikro svorio reikšmė pasikeis ir kaip ji pasikeis, tad greičiausiai neteisinga teigti, jog elementai yra sistemiškai ir metodiškai sudėlioti. ESTT 2004 m. lapkričio 9 d. sprendime *Fixtures Marketing Ltd. Prieš Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP)*, byloje Nr. C-444/02, nurodė, kad elementai privalo būti atskirti vienas nuo kito, nekeičiant jų informacinio, literatūrinio, meninio ir kitokio turinio vertės, duomenys turi būti sistemingai arba metodiškai išdėstyti ir vienaip ar kitaip prieinami individualiai, turėti indeksą, turinio lentelę, planą ar ypatingą klasifikacijos metodą, leidžiantį rasti rinkinyje esančius atskirus elementus (*Fixtures Marketing Ltd. Prieš OPAP*, 29, 30 p.). Šiuo atžvilgiu, gali būti labai sunku priskirti DI modelių svorius prie duomenų bazių, kita vertus, naudojant paieškos funkciją parametrų faile galima rasti reikšmes (svorius), nors šie

skaičiai žmogui nieko nereikš. Visgi, ESTT 2015 m. spalio 29 d. sprendime Freistaat Bayern prieš Verlag Esterbauer GmbH byloje Nr. C –490/14, nurodė, kad iš rinkinio paimto pavienio elemento savarankiška informacinė vertė turi būti vertinama atsižvelgiant į informacijos vertę kiekvienam paimtu elementu susidomėjusiam trečiajam asmeniui (ESTT 2015 m. spalio 29 d. Freistaat Bayern prieš Verlag Esterbauer GmbH, 27 p.). Todėl žmonėms, kuriems tokie svoriai turi reikšmės, tai gali skaitytis duomenų baze.

Vyrauja skirtingos nuomonės dėl svorių kvalifikavimo kaip duomenų bazių, saugomų *sui generis* teisėmis. Pavyzdžiui, Peter Slowinski ir Begoña Gonzalez Otero savo darbuose nepripažįsta tokios apsaugos (Slowinski, 2020; Otero, 2020). Tačiau aukščiau analizuotame straipsnyje ši pozicija palaikoma. Be to, tam tikri autoriai, pvz., Isabella Lorenzoni, siūlo, kad DI sugeneruotos išvestys gali būti laikomos *sui generis* apsaugos objektu (Lorenzoni, 2020, 35 psl.). Žinoma, šis pasiūlymas yra teikiamas kitais pagrindais – dirbtinio intelekto sugeneruoti rezultatai teisiškai yra labai unikalūs, tad nusipelno savo kategorijos – tačiau turint omenyje, kad literatūroje kyla diskusijos dėl svorių kvalifikavimo kaip duomenų bazių, realu manyti, kad būtent tų svorių pagalba sugeneruoti rezultatai gali būti saugomi tokiu pat teisiniu režimu.

Autorės nuomone, tai yra problematiška sritis, kadangi net ir pripažįstant, kiek daug investicijų reikalauja dirbtinio intelekto mokymas, visgi, prie kokybiško rezultato nepaprastai prisideda autorių kūriniai, skirti apmokyti modelius. Subjektai, užsiimantys dirbtinio intelekto apmokymu, gali gauti tam tikrą „pasitenkinimą“ iš dirbtinio intelekto modelio ar sistemos pardavimo, tuo tarpu autoriai, kurių kūriniai naudojami tokiems modeliams apmokyti, ir toliau lieka „nuskriausti“. Dėl šios priežasties, suteikiant autorystę modelių kūrėjams būtų iš dalies paneigiama autorių, kurių kūriniai naudojami DI apmokymui, bei kurie naudodamiesi DI kuria kūrinius, saviraiškos laisvė.

3.3. Dirbtinio intelekto generuojamas turinys kaip išvestiniai kūriniai

„Išvestiniai kūriniai yra tokie kūriniai, kurie sukuriama perdirbant kokių nors būdu jau esamus kūrinius“ (Mizaras, 2008, 236 psl.). Išvestinio kūrinio apsaugai reikalingos šios sąlygos: perdirbant negali būti pažeidžiamos perdirbamų kūrinių autorių asmeninės turtinės ir neturtinės teisės, bei išvestinis kūrinys turi būti originalus, intelektinės kūrybos rezultatas (Mizaras, 2008, 237 psl.). Aukščiau darbe jau aptartas klausimas dėl dirbtinio intelekto kūrinių originalumo,

todėl toliau analizuojama, ar dirbtinio intelekto sugeneruotos išvestys, gali būti laikomos išvestiniu kūriniumi pagal: (i) perdirbimo sąvoką, bei (ii) perdirbamų kūrinių autorių asmeninės ir neturtinės teisės.

Vykdamas tekstų ir duomenų gavybą, atliekamas atgaminimas, tačiau vėliau, dirbtiniam intelektui besimokant ir generuojant išvestis, atliekami veiksmai labai panašūs į perdirbimo veiksmus. Perdirbimas vyksta tada, kai išsaugomi pagrindinio originalaus kūrinio esminiai bruožai, bet kartu atliekami pakeitimai, išreiškiantys perdirbančiojo asmeninę intelektinę kūrybą. Svarbu, kad originalus kūrinys būtų pakeičiamas, kadangi kitu atveju, tai bus paprasčiausiai atgaminamas. Įstatyme nenumatytas baigtinis sąrašas, tačiau išvestiniais kūriniais gali būti vertimai, inscenizacijos, adaptacijos, anotacijos, referatai, apžvalgos, muzikinės aranžuotės ir kt. (Mizaras, 2008, 236, 238, 475 psl.). Kaip jau aptarta, pats dirbtinis intelektas neturi gebėjimo kurti (pridėti ką nors iš savęs), tačiau akivaizdu, kad tam tikri transformacijos veiksmai viduje dirbtinio intelekto vyksta. Šie transformacijos veiksmai atliekami ne žmogaus (mokymosi studijoje), tačiau yra paskatinami žmogaus ir vėliau gali lemiama keisti išvestį (pvz., „Théâtre D'opéra Spatial“ kūrinio atveju).

Besimokant dirbtinis intelektas įvairiais būdais dëlloja duomenis ir juos transformuoja tam, kad išmokyti su tekstu, vaizdu ar garsu susijusius duomenų pasikartojimus, modelius ir pan. Yra nuomonių, kad pats dirbtinio intelekto modelis, yra išvestinis mokymo duomenų kūrinys, t. y. „kūrinys, pagrįstas vienu ar keliais jau egzistuojančiais kūriniais, <...> kuriame [šie kūriniai] yra perdirbti, transformuoti ar pritaikyti“ (Lee, Cooper, Grimmelmann, 2023, 60 psl.), tačiau mokymosi studijoje modelyje kūriniai nėra keičiami, tokiu būdu, kad būtų perteikiamas perdirbančiojo subjekto intelektinis darbas. Modelyje kūriniai „išardomi“ tokiu būdu, kad modelis įsisavintų tendencijas, bei išsaugomi kūrinių bruožai ir tam tikros dalys, kad vėliau būtų kokybiškai generuojamas turinys. Tai yra būtina studija, kad dirbtinis intelektas galėtų veikti, tačiau ji dar neatspindi visų perdirbimo sąvokos aspektų.

Išvesčių generavimo studijoje, dirbtinis intelektas generuoja išvestis, remiantis tuo ką išmoko, sujungdamas žinias iš milijonų kūrinių. Pagal išvestinių kūrinių sąvoką, yra du lemiami momentai, galintys leisti kūrinį kvalifikuoti kaip išvestinį – žmogaus prisidėjimas ir originalaus kūrinio esminiai bruožai. Žmogaus prisidėjimas yra lemiamas, kadangi jis įkūnija originalumo kriterijų. Tik žmogaus sukurtos tekstinės užklauskos suteikia dirbtiniam intelektui „paskatą“ kurti, kurios jis pats neturi. Pagal žmogaus užklauskas gali būti kontroliuojamas

kūrinio atsiradimas, kadangi jomis žmogus atskleidžia ko jis nori. Tuo tarpu panašumas į originalų kūrinį (esminiai bruožai) lemia, ar kūrinys gali apskritai būti laikomas išvestiniu (Lee, Cooper, Grimmelmann, 2023, 69 psl.). Tačiau tam tikrais atvejais labai sunku pasakyti, kuris iš kūrinų papildomas, ir kuo papildomas (pvz., „Théâtre D'opéra Spatial“ kūrinio atveju). Nėra aišku, ar atliekama parodija, karikatūra, pastišas ir pan. Kaip minėta, dirbtinis intelektas remiasi labai dideliais kiekiais skirtingų duomenų, tad didelė tikimybė, kad jis remiasi jais visais vienu metu. Todėl tokiu atveju, kai kūrinys absoliučiai nieko neprimena, negalima teigti, kad tai yra išvestinis kūrinys. Tačiau taip pat negalima teigti, kad tai ir originalus kūrinys.

Šnekant apie autorių turtines ir neturtines teise, perdirbimo teisė yra išimtinė turtinė autoriaus teisė, tad norint perdirbti kūrinius, privaloma laikytis autorių teisių, t.y., tai galima atlikti tik su autoriaus leidimu (Mizaras, 2008, 475 psl.). Jei laikome, kad dirbtiniam intelektui generuojant rezultatus kūriniai yra perdirbami – pažeidžiama visų asmenų, kurių kūriniai be jų leidimo buvo naudojami dirbtinio intelekto apmokymui, išimtinė perdirbimo teisė (ATGTĮ 15 str. 2 d.). Tuo pačiu, asmenys, sukūrę kūrinius, naudojantis dirbtiniu intelektu, negalėtų įgyvendinti savo turtinių teisių į tokį kūrinį, kadangi tai būtų laikoma originalių kūrinių viešu naudojimu, o tai gali pažeisti originalaus kūrinio autoriaus teises (Mizaras, 2008, 437 psl.). Taigi, vargu ar galima teigti, kad tokie kūrėjai kaip J. Allen galėtų reikšti reikalavimus, dėl jų kūrinių naudojimo. Kitas momentas, kuris ne tiek glaudžiai susijęs su išvestinių kūrinių reglamentavimu, bet bendra dirbtinio intelekto keliama problema, tai autorių asmeninės neturtinės teisės. Berno konvencijos 2 str. 3 d. nurodoma, kad: „[v]ertimai, adaptacijos, muzikinės aranžuotės ir kiti literatūros ar meno kūrinių perdirbimai saugomi kaip ir originalūs kūriniai nepažeidžiant originalaus kūrinio autorinės teisės“. Reiškiasi, jei laikome, kad dirbtiniam intelektui generuojant kūrinius jie yra perdirbami, dirbtinis intelektas privalo laikytis autorių teisių ir nurodyti originalių kūrinių autorius, o priešingas veiksmas pažeistų autorių teises.

Visgi, autorių kūrinių naudojimo išimčių nustatymas kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, lemia ribotą ir griežtą teisinį reguliavimą. Išimtinių teisių suteikimo tikslas yra žinių kūrimas ir skleidimas, tačiau tai yra nemaloni priemonė, kadangi tai kelia kainas ir mažina gamybą (Samuelson, 2024, 40 psl.). Perdirbimo teisė nėra harmonizuota ES lygmeniu, todėl tai suteikia lankstumo valstybėms narėms nuspręsti, ar dirbtinio intelekto kūriniai gali būti laikomi kūriniais (originaliais ar išvestiniais), o galbūt net *sui generis* apsaugos objektu (Margoni, Kretschmer, 2022, 17 psl.). Visgi, atkreiptinas dėmesys, kad net jei ir teigtume, jog

dirbtinio intelekto viduje vyksta perdirbimo veiksmas, būtų rizikinga visus sugeneruotus kūrinius, įstatymo lygmeniu kvalifikuoti išvestiniais, nes yra sudėtinga nustatyti kriterijus, leidžiančius įvertinti, ar dirbtinio intelekto sugeneruotas kūrinys gali būti išvestinis.

Tuo tarpu anglo-saksų tradicijos valstybėse, pvz., Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV) taikomas žymiai lankstesnis „sąžiningo naudojimo“ (angl. *fair use*) testas. Norint nustatyti, ar tam tikras naudojimas atitinka šį testą, teismai atlieka analizę remiantis, JAV Autorių teisių įstatymo (1976) 107 str. nurodytais kriterijais: (1) naudojimo tikslas ir pobūdis, pvz., ar kūrinys panaudotas komerciniais tikslais, ar švietimo; (2) autorių teisių saugomo kūrinio pobūdis; (3) kūrinio dalies, kuri panaudota, kiekis ir reikšmė palyginti su visu kūriniu; bei (4) naudojimo poveikis galimai autorių teisių saugomo kūrinio rinkai ar vertei. „Sąžiningo naudojimo“ testo atveju JAV teismams paliekama užduotis spręsti kiekvieną atvejį ir nustatyti atskirus neteisėto naudojimo atvejus, taip vystant teismų praktiką (Senftleben, 2010, 552 psl.). Šiais laikais „sąžiningo naudojimo“ testas yra ne tik autorių teisių išimtis. Jis apima ir kultūrą, saviraiškos laisvę, technologijas bei gali lemti, kaip vystysis dirbtinis intelektas (Sag, 2024, 1895 psl.). Todėl, autorės nuomone, verta pamąstyti, ar nereikėtų tokiai įvairiapusei ir dinamiškai problemai spręsti, pasitelkti universalių įrankių.

Apibendrinant pabrėžiama, kad dirbtinis intelektas kelia klausimų dėl jo generuojamų išvesčių reglamentavimo. Šiuo metu yra vertinama, kad pagal autorių teisę, dirbtinio intelekto sugeneruoti rezultatai nėra laikomi kūrinių. Tai pat yra nuomonių literatūroje, kad dirbtinio intelekto generuojami rezultatai turėtų turėti *sui generis* apsaugą, dėl modelių svorių kaip duomenų bazių apsaugos, arba paprasčiausiai dėl to, kad tai yra tokia unikali kategorija, kurios neįmanoma sutapatinti su egzistuojančiu reguliavimu. Tačiau pastarieji argumentai neįtikina, ir autorės nuomone, tokiais atvejais, kai kūrinių atsiradimui labai daug įtakos padarė žmogaus darbas ir kūrybinės idėjos, turėtų būti saugomi autorių teisių, taip apsaugant autorių saviraiškos laisvę. Visgi, tokių kūrinių reglamentavimas kaip išvestinių kūrinių gali kelti problemą dėl perdirbimo sąvokos, kadangi dirbtiniam intelektui generuojant rezultatus, akivaizdžiai yra atliekami kūrinių transformacijos veiksmas, tačiau jie neatitinka standartinės perdirbimo sąvokos. Todėl, pagal egzistuojančius teisėje instrumentus, geriausias sprendimas būtų pasiskolinti iš bendrosios teisės tradicijos „fair use“ taisyklę ir kiekvieną kartą dirbtinio intelekto sugeneruotus rezultatus vertinti pagal situaciją.

4. AUTORIŲ IR VISUOMENĖS INTERESŲ KONFLIKTAS – TRIJŲ PAKOPŲ TESTAS

Visose autorių teisių teorijose, nesvarbu kokiu pagrindu, bet autoriumi buvo laikomas tik žmogus. Tačiau nepaprastai greitai besivystantis dirbtinis intelektas priverčia susimąstyti, ką daryti su aukštos kokybės sugeneruotais kūriniais, jų apsauga bei nuosavybe?

Tarp visų aukščiau aptartų būdų, kaip gali būti reglamentuojamas dirbtinio intelekto sugeneruotas kūrinys, yra nuomonių, kad jis turėtų priklausyti niekam ir apskritai neturėtų būti saugomas: tegul tai būna viešai prieinamas objektas, kuriuo gali naudotis visi, tegul pretenduoja į autorystę tie, kurie prisidėjo prie rezultato atsiradimo, tik be jokių turtinių teisių (Samuelson, 2024, 40 psl.). Tačiau tai neišspręs kylančių problemų. Apmokant dirbtinį intelektą dideliais kiekiais informacijos, dirbtinis intelektas pateikia geresnius atsakymus bei gali generuoti kokybiškesnį turinį, taip skatinant kūrybiškumą (prisideda prie saviraiškos laisvės). Kita vertus, didesnės kokybės dirbtinio intelekto sugeneruotas turinys gali konkuruoti su žmonių sukurtais kūriniais ir pažeisti autorių teises ir dėl to mažinti autorių iniciatyvą kurti.

Kaip pabrėžiama Hafiz Gaffar ir Saleh Albarashdi straipsnyje „Copyright Protection for AI-Generated Works: Exploring Originality and Ownership in a Digital Landscape“, Jei dirbtinio intelekto sukurtiems kūriniais nebūtų taikoma autorių teisių apsauga, tuomet autorių teisėje būtų komunikuojama žinutė, kad tokiu reguliavimu siekiama palaikyti orumą ir teikti pirmenybę žmogaus, o ne mašinos kūrybiškumui. Taip būtų palaikomas požiūris, kad autorių teisių sistema sukurta siekiant skatinti ir atlyginti už žmogaus kūrybines pastangas. Kita vertus, jei autorių teisės saugotų ir dirbtinio intelekto sukurtus kūrinius, autorių teisių sistema aiškiai išreikštų palankumą kūrinių plitimui vartotojų rankose, nepriklausomai nuo to, ar juos sukūrė žmonės, ar mašinos, t.y., teikiama pirmenybė kūrybinių darbų prieinamumui ir pasiekiamumui, nedarant jokio skirtumo tarp žmonių ir mašinų sukurtos kūrybos (Gaffar, Albarashdi, 2024, 12 psl.). Papildomai, jei suteikus apsaugą dirbtinio intelekto sugeneruotiems kūriniais, autorystė priklausytų dirbtiniam intelektui, arba dirbtinio intelekto kūrėjams, taip būtų apskritai paneigiama autorių (besinaudojančių dirbtinio intelekto įrankiais) teisė į saviraišką.

Todėl kyla klausimas, ar Direktyvoje reglamentuojama tekstų ir duomenų gavyba apima dirbtinio intelekto išvesčių generavimą, ir ar pakankamai užtikrinama autorių saviraiškos laisvė? Kas kartą, kai yra teisių priešprieša ir galimi tam tikri autorių teisių apribojimai, būtina

patikrinti, ar toks apribojimas tenkins „trijų pakopų testo“ kumuliatyvias sąlygas (Mizaras, 2008, 504 psl.). Šios sąlygos toliau aptariamos atskirai.

4.1. Pirmasis kriterijus – įstatymo nustatyti specialūs atvejai

Šis kriterijus reiškia, kad apribojimai ir išimtys turi būti nustatyti įstatymuose. Išimties taikymas turi būti aiškiai reglamentuotas (taikymo apimtis ir sritis). Apribojimas turi būti siauras tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu atžvilgiu, todėl siejamas su naudojimu konkrečiam tikslui, kuris turi būti specialus ir užtikrinti svarbius interesus. Kitu atveju, naudojimas konkuruotų su įprastu kūrinio naudojimu (apie tai vėliau) (Mizaras, 2008, 504 psl.). Šiame skyriuje bus aptariama, ar autorių kūrinių naudojimas apmokyti dirbtiniam intelektui (vėliau generuoti išvestis) įeina į Direktyvos tekstų ir duomenų gavybos reguliavimą.

Išvesčių generavimas yra neatsiejamas nuo tekstų ir duomenų gavybos, kadangi be tekstų ir duomenų gavybos nebūtų reikalingų duomenų, skirtų apmokyti dirbtiniam intelektui, be mokymo stadijos dirbtinis intelektas neturėtų gebėjimo generuoti išvesčių, o jų generavimas sukelia aukščiau aptartas problemas. Dabar ES teisėje dažniausiai laikoma, kad TDG apibrėžimas bendra prasme apima parengiamąjį mokymą ir mokymą. Iš dalies tai patvirtinama ir Dirbtinio intelekto akto 105 konstatuojamojoje dalyje, kurioje nurodoma, kad norint mokyti dirbtinį intelektą autorių kūriniais, reikia laikytis Direktyvos 4 str. 3 d. numatytų reikalavimų (Quintais, 2025, 6 psl.).

Tekstų ir duomenų gavyba veikia: nustatant kūrinius, kopijuojant juos dideliais kiekiais, pirminį medžiagos apdorojimą paverčiant į mašininę kalbą, ir po to sujungiant duomenis į galutinį rezultatą, kad būtų nustatyti modeliai (Geiger et al., 2019, 7 psl.). Tekstų ir duomenų gavybos tikslas yra analizuoti duomenis, kad būtų gauta informacija (Direktyvos 2 str. 2 d.). Kam ta informacija toliau gali būti naudojama, Direktyva nedetalizuoja. Šis duomenų gavimo būdas buvo reglamentuotas siekiant suteikti daugiau teisinio aiškumo, kadangi iki Direktyvos įsigaliojimo buvusios išimtys ir apribojimai nebuvo iki galo pritaikyti prie mokslo tyrimų srityje naudojamų technologijų, o vis daugiau mokslinių tyrimų buvo vykdoma naudojantis skaitmenine technologija (Direktyvos 10 konstatuojamoji dalis). Direktyvoje tekstų ir duomenų gavyba apibūdinama kaip apimanti tik atgaminimą: 9 konstatuojamojoje dalyje nurodoma, kad tekstų ir duomenų gavybos metu gali būti nevykdomi atgaminimo veiksmai,

arba jiems taikoma Direktyvos 2001/29/EB 5 straipsnio 1 dalyje numatyta privaloma laikinų atgaminimo veiksmų išimtis, 15 konstatuojamoje dalyje numatoma padarytų kopijų saugojimo tvarka ir galimybės valstybėms narėms ir galiausiai 18 konstatuojamoje dalyje keliamas klausimas dėl atgaminimo ir perkėlimo TDG veiklos metu, kai tai neapima laikino atgaminimo tikslų. Taigi panašu, kad tekstų ir duomenų gavyba atleidžia tik nuo galimų atgaminimo teisės pažeidimų, bet neatleidžia nuo teisės platinti, viešai skelbti, bei perdirbti. Tai reiškia, kad visais atvejais, kai tekstų ir duomenų gavybos rezultatai apima saugomą originalaus „išgauto“ kūrinio dalį, šie rezultatai negali būti viešai skelbiami ar platinami (Margoni, Kretschmer, 2022, 11 psl.).

Tekstų ir duomenų gavybos būdu atliktų tyrimų išvadose, kurios viešai skelbiamos mokslinių tyrimų ataskaitose, moksliniuose straipsniuose ar konferencijų pranešimuose, paprastai nėra jokių išgautų darbų dalių (Manteghi, 2024, 37 psl.). Visgi, smarkiai išstobulėjus dirbtiniam intelektui, autorių lūkestis, kad taip ir toliau bus, tampa neįgyvendinamas. Trečioje šio darbo dalyje aptarta, kaip generuojami kūriniai pažeidžia autorių teises ir kelia neaiškumų dėl jų reglamentavimo, kai atitinka originalumo reikalavimą. Nors ir dirbtinio intelekto viduje atliekami veiksmai ne iki galo atitinka perdirbimo sąvoką, tačiau duomenys transformuojami, o po to sukuriama nauji. Todėl, autorės nuomone tekstų ir duomenų gavybos reglamentavimas teisiškai liečia tik paruošiamuosius veiksmus dirbtinio intelekto mokymui, dėl to yra nepakankamas generatyvinio dirbtinio intelekto ir autorių teisių santykiui reglamentuoti. Dirbtinio intelekto mokymosi ir turinio generavimo etapai yra labai glaudžiai susiję su tekstų ir duomenų gavyba. Tekstų ir duomenų gavybos veiksmai apima tik dalį procesų, vedančių iki dirbtinio intelekto generuojamų išvesčių. Taigi, atsižvelgiant į šių procesų neatskiriamumą, toliau aptariama, ar autorių teisės saugomų kūrinių naudojimas dirbtinio intelekto apmokyme, kad vėliau būtų generuojamos išvestys, gali būti laikomos specialiuoju atveju, kuris pateisina tokį autorių kūrinių naudojimą.

4.2. Antrasis kriterijus – kūrinio naudojimas, neprieštaraujant įprastam jo naudojimui

Šis kriterijus reiškia, kad kūrinio naudojimas neturi prieštarauti įprastam jų naudojimui, t.y., neturi pradėti ekonomiškai rungtyniauti su teisių turėtojų teise gauti ekonominę naudą iš šios teisės į kūrinį įgyvendinimo, o jeigu rungtyniauja – išimtis turi būti draudžiama. Apribojimo tikslas turi būti specialus ir išskirtinis, užtikrinti kuo kilnesnį visuomenės interesą, nes nuo to priklauso trečiasis testo reikalavimas – kad nebūtų neproporcingai pažeistas privatus autoriaus interesas (Mizaras, 2008, 506-507 psl.). Taigi, toliau bus aptariama, ar užtikrinamas specialus visuomenės interesas, bei tokio autorių teisių saugomų kūrinio naudojimo santykis su įprastu naudojimu.

Pagal ES pagrindinių teisių chartiją (Chartija), dirbtinio intelekto kūrėjų teisę išgauti tekstą ir duomenis saugo bendresnės mokslinių tyrimų laisvės (Chartijos 13 str.) ir laisvė užsiimti verslu (Chartijos 16 str.). Netiesiogiai ji taip pat saugo tolesnį dirbtinio intelekto galutinių naudotojų saviraiškos ir informacijos laisvę (Chartijos 11 str.) ir meno laisvę (Chartijos 13 str.). Tačiau, atvirkščiai, dirbtinio intelekto kūrėjų teisė išgauti tekstą ir duomenis pažeidžia autorių ir kūrėjų teisę į saviraišką ir informaciją (Chartijos 11 str. 1 d.) ir jų teisę į intelektinę nuosavybę (Chartijos 17 str. 2 d.) (Hamann, 2024, 5 psl.). Taigi, turi būti derinami DI kūrėjų, visuomenės ir autorių interesai.

Dirbtinio intelekto kūrėjų interesas yra akivaizdus: su kuo daugiau duomenų dirbtinis intelektas bus apmokomas, tuo kokybiškiau jis veiks, o tai galiausiai reiškia klestintį verslą. 2024 m. „OpenAI“ pareiškė, kad jiems yra būtina prieiga prie autorių saugomų kūrinių, kadangi „autorių teisės šiandien apima beveik visas žmogaus išraiškos rūšis, įskaitant tinklaraščių įrašus, nuotraukas, forumo įrašus, programinės įrangos kodo fragmentus ir vyriausybinius dokumentus, būtų neįmanoma apmokyti šiuolaikinių pažangiausių dirbtinio intelekto modelių nenaudojant autorių teisėmis saugomos medžiagos“ (Rowe, 2024).

Iš visuomenės perspektyvos, dirbtinis intelektas stipriai prisideda prie informacijos sklaidos, ir jos pasiekiamumo vartotojui. Kaip minėta pirmoje šio darbo dalyje, EŽTT išaiškino, kad informacijos sklaida taikoma bendravimui internetu, neatsižvelgiant į tai, kokios žinios yra perduodamos ir net kai tuo yra siekiama pelno. Internetas atlieka svarbų vaidmenį didinant visuomenės galimybes gauti naujienas ir apskritai palengvinant dalijimąsi informacija

(EŽTT 2013 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Neij ir Sunde Kolmisoppi prieš Švediją Nr. 40397/12). Viena iš funkcijų, kurią suteikia generatyvinis dirbtinis intelektas (pvz., ChatGPT) yra informacijos paieška. Pavyzdžiui, paieškos variklis „Google search“ veikia vartotojams įvedus į paiešką tam tikrus raktinius žodžius, pagal kuriuos pateikiami labiausiai tikėtini rezultatai. Google naudoja tam tikrus algoritmus (beje paremtus dirbtiniu intelektu), kurie padeda atrūšiuoti informaciją, taip aktualiausi rezultatai atsiranda sąrašo viršuje (Daelman, Yordanova, 2023, 143 psl.). Žmonės jau šiandien naudoja GDI įrankius trumpai paieškai, ar net dideliems tyrimams atlikti, pvz.: „ChatGPT“ naudojamas pokalbio forma bendrai informacijai surasti; „Litmaps“ yra priemonė skirta tyrėjams tvarkyti, vizualizuoti ir atrasti akademinius dokumentus; „Ask Delphi“ yra skirtas teisinės informacijos paieškai ir pan.

Dirbtinio intelekto algoritmo tikslumas tiesiogiai priklauso nuo jam pateiktų mokymo duomenų kokybės ir kiekio (Torrance, Tomlinson, 2023, 6 psl.). Kuo įvairesnės informacijos rinkiniais yra mokomas dirbtinis intelektas, tuo patikimesnės, tikslesnės ir aiškesnės tampa jo išvestys. „ChatGPT“ atsakymų kokybė ir tikslumas yra labai svarbūs, kadangi šis įrankis gali pateikti atsakymus labai rimtomis temomis. Kartais, generuodamas atsakymus, jei neturi pakankamai duomenų, DI gali „bandyti“ užpildyti logikos spragas, kad pateiktų tikslų ir teisingą atsakymą. Tyrimai rodo, kad be kita ko, tai gali būti lemta nekokybiškų mokymo duomenų rinkinių (Dziri et al., 2022), arba šališkų ar nereprezentatyvių mokymo duomenų rinkinių (IBM, 2023). Galima diskutuoti, ar tikrai ši problema yra tokia rimta, ir netgi kelti klausimą, ar toks argumentas nėra grindžiamas komerciniais interesais, tačiau poveikis informacijos sklaidai yra rimtesnis nei atrodo, kadangi tam tikrais atvejais visuomenė dirbtiniu intelektu pasitiki netgi labiau nei profesionalais (Knight, 2024).

Vis dėlto, čia atsiranda tam tikras paradoksas – itin aukštos kokybės dirbtinio intelekto sugeneruoti meno ar muzikos kūriniai gali pradėti konkuruoti su žmonių sukurtais kūriniais. Todėl iš autorių teisių perspektyvos, kyla rizika, jog kūrybinė iniciatyva visuomenėje sumažės, o tai savo ruožtu neigiamai paveiktų teisę į saviraiškos laisvę. Konkurencijos rizika yra reali, kadangi jau dabar dirbtinio intelekto sukurti kūriniai laimi konkursuose, pvz., aukščiau minėtas DI sugeneruotas „Théâtre D'opéra Spatial“ vaizdas, kuris 2022 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Kolorado valstijos mugės vaizduojamojo meno konkurse užėmė pirmą vietą (Lee, 2022) bei 2023 m. Fotografijos konkurse „Sony World Photography Award“ sugeneruotas dirbtinio intelekto pagalba vaizdas pelnė apdovanojimą (Verslo žinios, 2023). Pažymėtina, šiuose atvejuose galima įžvelgti prošvaistę, kadangi „Théâtre D'opéra Spatial“ vaizdui atsirasti,

prireikė daug autoriaus pastangų, tad panašu, jog dar kurį laiką žmogus turės įdėti nemažai darbo, kad atsirastų tikrai kokybiški kūriniai, galintys konkuruoti su autorių teisių saugomais kūriniais. Yra nuomonių, kad einant laikui ir dirbtiniam intelektui tampant kasdieniniu reiškiniu, žmogaus sukurti kūriniai gali įgauti konkurencinio pranašumo prieš dirbtinio intelekto sukurtą kūrinį. Toks palankumas įžvelgtas eksperimentuose, kai žmogaus sukurti kūriniai buvo vertinami palankiau, nei tie, kurie buvo pažymėti kaip sukurti dirbtinio intelekto. Nors tikrovėje yra priešingai, kadangi dirbtinio intelekto sukurtas Alano Tiuringo portretas buvo parduotas už 1,08 mln. dolerių (Haase, Pokutta, 2024, 12 psl.). Dėl to dirbtinio intelekto tobulėjimas kelia susirūpinimą ir jei jo įtaka galiausiai bus labiau neigiama negu teigiama, mažėjant iniciatyvai kurti, ne tik mažės žmogaus sukurtų kūrinių, tačiau ir kokybiškų duomenų, kuriais dirbtinis intelektas gali būti apmokomas (Yang, Zhang, 2024, 5 psl.).

Dar vienas iš argumentų dėl dirbtinio intelekto teigiamos įtakos yra kūrybiškumo skatinimas, kuris vyksta su tokiais dirbtinio intelekto įrankiais kaip „Copilot“, kuris realiu laiku padeda žmogui koduojant ir prisideda prie darbo pagerinimo. Tačiau ir šiuo atžvilgiu yra neigiama pusė – pernelyg didelė priklausomybė nuo dirbtinio intelekto pagalbos, gali pakenkti unikaliems žmogaus kūrybiškumo aspektams, pvz. emociniam gilumui, moraliniam mąstymui ir konteksto suvokimui (Haase, Pokutta, 2024, 12 psl.).

Galiausiai, daugiausiai problemų keliantis aspektas: dirbtinio intelekto sugeneruoti rezultatai, prie kurių pats žmogus nelabai prisideda, gali būti identiški originaliems autorių teisių saugomiems kūriniams, ir taip pažeisti šių kūrinių teisių turėtojų teises (Vanherpe, 2023, 238 psl.). Pavyzdžiui, dideli kalbos modeliai kartais įsimena tiksliai mokymo duomenų dalis, todėl paragintas vartotojo viena tekstine užklausa, modelis gali atkartoti įsimintus tekstus žodis žodin arba su nedideliais pakeitimais (Freeman et al., 2024, 2 psl.).

Įprastu kūrinio naudojimu laikoma visuma kūrinio naudojimo veiksmų, kuriuos protingai autorius gali laikyti patenkančius į jo kontroliuojamą kūrinio naudojimo sritį (Mizaras, 2008, 507 psl.). Kaip minėta, TDG išimtis apima tik atgaminimą, o tolimesni pačio dirbtinio intelekto atliekami veiksmai į šią išimtį neįeina, todėl tiek kiek autorius gali tikėtis iš TDG išimties (atgaminimas, analizės tikslams), neatitinka to, ką sugeba dirbtinis intelektas (generuoti turinį, pažeidžiantį autorių teises). Įstatymų leidėjas, DI akte nurodydamas, kad dirbtinio intelekto apmokymui gali būti naudojama tekstų ir duomenų gavyba, pritaikė teisėje egzistuojančius įrankius. Šio akto tikslas nėra autorių teisių apsauga, todėl negalima teigti, kad

tokiu pareiškimu DI akte yra efektyviai suderinami dirbtinio intelekto kūrėjų ir autorių interesai. Labai sudėtinga reglamentuoti dirbtinio intelekto veikimą, patenkinant absoliučiai kiekvienos pusės interesus. BPDI modeliai gali būti integruojami į kitas DI sistemas, todėl konstatavus, kad TDG veikla dirbtinio intelekto apmokymo tikslais turi būti uždrausta, gali būti smarkiai sutrikdyti dirbtinio intelekto vystymą ir pažeisti DI kūrėjų laisvė užsiimti verslu (Chartijos 16 str.), visgi tai nereiškia, kad autorių interesai turi būti nuvertinami.

Norint įvertinti įprastą kūrinio naudojimą, skaitmeninėje erdvėje nėra lengva nustatyti visų autorių kūrinių rinkos, kadangi ji gali skirtis kiekvieno modelio atžvilgiu, priklausomai nuo to, ar jis generuoja tekstą, muziką, vaizdus, ar kokio žanro tokie kūriniai yra ir pan., tačiau skaitmeninė rinka pasižymi tuo, kad joje viskas gali sklisti laisvai. Kiekvienas asmuo gali laisvai pasiimti autorių teisių saugomą kūrinį (ne dėl to, kad įstatymas tai leidžia, bet dėl to, kad internete tai yra labai paprasta) ir perdirbti jį kaip panorėjęs. Taigi, remiantis tuo, kas išdėstyta, galima teigti, kad leidimas dirbtiniam intelektui naudotis kūriniais yra būtinas, tačiau turi būti atitinkamai užtikrinami autorių interesai.

4.3. Trečiasis kriterijus – teisėtų autoriaus interesų pažeidžiamumas

Trečiame žingsnyje vertinami kiekvienos pusės interesai ir žiūrima, ar autorių interesai neproporcingai nenukenčia, jeigu taip, toks apribojimas yra draudžiamas. Vertinimui įtakos turi tai, ar už tokį apribojimą numatoma autoriams kompensacija. Šiuo aspektu negalima piktnaudžiauti ir „nusavinti“ išimtinės teisės (Mizaras, 2008, 510 psl.).

Jei tekstų ir duomenų gavyba vykdoma mokslinių tyrimų tikslais, autoriai negali atsisakyti TDG išimties, tačiau jei tai atliekama komerciniais tikslais – gali (Direktyvos 4 ir 3 str.). Toks Direktyvoje numatytas skirstymas nėra iki galo veiksmingas dirbtinio intelekto atžvilgiu, kadangi sunku atskirti komercinius ir nekomercinius interesus. LAION duomenų bazės atveju buvo nustatyta, kad tekstų ir duomenų gavyba atitiko Direktyvos 3 str., tačiau ši duomenų bazė buvo skirta rinkti duomenis dirbtinio intelekto mokymui ir remiantis ja gali būti apmokomas dirbtinis intelektas, kuris vystomas komerciniais tikslais. Taigi gaunasi taip, kad autorius negali atsisakyti TDG išimties, nes ją vykdo ne pelno siekianti organizacija, tačiau vėliau tokiais duomenimis gali naudotis pelno siekiantis subjektas. Galimas kontrargumentas būtų, kad pati duomenų bazė yra saugoma nuo atgaminimo ir jos savininkas gali drausti

naudojimąsi ja, jei apmokomas dirbtinis intelektas, tačiau tada susiklosto situacija, kurioje leidimas gali būti atiduotas už atlyginimą. Dėl to galiausiai nukenčia autorius, kadangi jo kūrinys atgaminamas be jokios kompensacijos, o už tai praturtėja duomenų bazę sukūrusi ne pelno siekianti organizacija.

Kaip minėta pirmojoje darbo dalyje, intelektinė nuosavybė yra saugoma konstitucijos 23 str., kuris numato, kad nuosavybė visuomenės interesams tenkinti gali būti paimama tik įstatymo numatytais atvejais, bei kai yra teisingai atlyginama. Todėl būtent Lietuvos teisės perspektyvoje, vertinant tai, kad dabartinis reguliavimas neatitinka autorių lūkesčio, susijusio su TDG išimties taikymu, kai kūriniai yra naudojami dirbtinio intelekto apmokyje, logiška teigti, jog tokios situacijos, kuomet generuojami autorių teises pažeidžiantys kūriniai, turi būti reguliuojamos įstatymu, bei už tai autoriams turi būti atlyginama. Pavyzdžiui, siekiant išspręsti šią problemą Senftleben remiasi Dietzo „domaine public payant“ koncepcija, pagal kurią autorinis atlyginimas mokamas valstybei arba autorių asociacijai. Esminis skirtumas šiuo atveju yra tas, kad dirbtinio intelekto mokestis būtų panašus į autorių teisių atlyginimą už „idėjas, koncepcijas ir stilius“, išreikštus kaip dirbtinio intelekto rezultatai, o ne už kūrinius, kurie yra viešoji nuosavybė (Quintais, 2025, 13 psl.). Literatūroje taip pat galima rasti kitų pasiūlymų šios problemos sprendimui: sistemos analizuojančios DI išvestį ir galinčios įvertinti balais, ar naujas vaizdas yra pakankamai transformuotas, kad jį būtų galima sąžiningai naudoti (Ducru et al., 2024).

Šiuo metu Direktyvos 17 konstatuojamoje dalyje nurodoma, kad tais atvejais, kai tekstų ir duomenų gavyba vykdoma moksliniais tikslais, valstybės narės neturėtų teisių turėtojams nustatyti kompensacijos už kūrinių naudojimą. Tačiau tokia pozicija grindžiama tuo, kad bet kokia galima dėl šios išimties taikymo atsirandanti žala teisių turėtojams būtų minimali (Direktyvos 17 konstatuojamoji dalis). Kai tekstų ir duomenų gavyba vykdoma tam, kad būtų apmokomas dirbtinis intelektas, ši žala padidėja. Todėl autorės nuomone, tikslinga būtų nustatyti atlyginimą visais atvejais, net kai tekstų ir duomenų gavyba vykdoma ne pelno siekiančių organizacijų, tačiau su tikslu apmokyti dirbtinį intelektą. Šis mechanizmas galėtų būti įgyvendinamas panašiu principu, kaip aukščiau minėta Dietzo „domaine public payant“ koncepcija, pagal kurią autorinis atlyginimas mokamas valstybei arba autorių asociacijai.

Apibendrinant atkreipiamas dėmesys, kad kaip sudėtinga užtikrintai teigti, jog dirbtinio intelekto sugeneruoti rezultatai yra išvestiniai kūriniai, taip pat sudėtinga pasakyti, ar toks autorių teisių saugomų kūrinių naudojimas dirbtinio intelekto apmokymui yra teisėtas. Pagal

aukščiau išdėstytus argumentus, panašu, kad dirbtinio intelekto suteikiami privalumai neatsveria galimų grėsmių. Atlikta analizė parodo, kad tekstų ir duomenų gavybos išimtis nėra visiškai veiksminga norint apsisaugoti nuo tokių pažeidimų ir neatleidžia nuo kūrinų perdirbimo. Dirbtinio intelekto akte numatytas įpareigojimas BPDI modelių tiekėjams diegti TDG išimties atsisakymų laikymosi politiką pasitelkiant naujausias technologijas, yra puikus bandymas, su teisėje esančiais instrumentais, užtikrinti autorių teisių apsaugą, tačiau tai nėra pakankama ir autoriams turėtų būti atlyginama papildomai.

4.4. Ateities perspektyvos autorių teisei, dirbtinio intelekto amžiuje

Be antroje šio darbo dalyje aptartų pareigų, kurios susijusios su autorių teisėmis, nustatytų BPDI tiekėjams, DI akto 53 straipsnio 4 dalyje yra numatyta, kad tiekėjai, siekdami įrodyti, jog laikosi 53 straipsnio 1 dalyje nustatytų pareigų, gali remtis praktikos kodeksais. Jeigu jais nesivadovaus, savo pareigų laikymąsi turės įrodyti kitais būdais. Praktikos kodeksai yra priemonė, skirta padėti BPDI modelių tiekėjams tinkamai vykdyti pagal DI aktą numatytas pareigas ir turėtų apimti BPDI modelių ir sisteminės rizikos BPDI modelių tiekėjų pareigas (DI akto 116, 117 konstatuojamosios dalys).

2025 m. kovo 11 d. Europos dirbtinio intelekto biuras, skirtas įgyvendinti dirbtinio intelekto aktą, paskelbė trečiąjį Bendrosios paskirties dirbtinio intelekto praktikos kodekso projektą (toliau – Kodeksas) (Europos Komisija, 2025; Zacherl, 2025). Kodeksas turėtų būti baigtas rengti gegužės mėn., atsižvelgus į suinteresuotųjų šalių atsiliepimus. Naujausiame BPDI praktikos kodekso projekte numatoma, kad Kodeksu siekiama padėti tiekėjams tinkamai taikyti DI akto 53 straipsnio 1 dalies c punkte nurodytą pareigą: nustatyti politiką, kad būtų laikomasi Europos Sąjungos teisės dėl autorių teisių ir gretutinių teisių. Toliau pristatomos visos priemonės, kurių tiekėjai (pasirašiusios šalys) turi laikytis.

Pirmiausia, prieš aptariant priemones, pažymėtina, kad Kodekse tiekėjai įpareigojami parengti, nuolatos atnaujinti ir įgyvendinti politiką, kurioje bus aptariami visi įsipareigojimai išdėstyti pagal Kodeksą (autorių teisių skirsnį) (Kodekso priemonė I.2.1). Tiekėjai skatinami šią politiką skelbti viešai ir paskirti asmenis, atsakingus už šios politikos įgyvendinimą. Autorių teisei aktualias priemones galima suskirstyti į tris dalis: tekstų ir duomenų gavyba, autorių teisės pažeidžiančio turinio generavimas ir skundų nagrinėjimas.

Tekstų ir duomenų gavybos priemonės apima žiniatinklio naršymą, duomenų išgavimą, TDG išimties atsisakymų gerbimą ir leidimų gavimą. Kodekso priemonėje I.2.2 nurodoma, kad tam, jog būtų užtikrintas, tinkamas ir teisėtas tekstų ir duomenų gavybos vykdymas pagal Direktyvos 2 str. 2 d., tiekėjai privalo gerbti visas veiksmingas technines priemones, kurių gali teisių turėtojai imtis, norėdami atsisakyti TDG išimties, bei dėti visas pastangas, kad nebūtų naršoma „piratavimo domenuose“, o ES interneto svetainėje turės būti viešai paskelbtas hipersaitų į atitinkamų piratavimo domenų sąrašus, kuriuos paskelbė atitinkamos Europos Sąjungos ir Europos ekonominės erdvės institucijos, sąrašas. Toliau, pagal Kodekso priemonę I.2.3 įtvirtinama pareiga tiekėjams identifikuoti ir laikytis (pasitelkus naujausias technologijas) kompiuterio perskaitomomis priemonėmis išreikštų TDG išimties atsisakymų. Tiekėjai privalo naudotis naršyklėmis, kurios skaito ir vykdo nurodymus, išreikštus pagal robots.txt failą, taip pat kitomis priemonėmis pvz., naudojant turtu ar vieta pagrįstus metaduomenis. Šalys, rengdamos reikalingus tinkamus kompiuterinio skaitymo standartus, yra skatinamos dalyvauti *bona fide* diskusijose su kitais atitinkamais suinteresuotais subjektais. Tiekėjai įpareigojami imtis reikalingų ir pagrįstų priemonių, tam, kad nukentėję teisių turėtojai galėtų gauti informaciją apie naudojamus žiniatinklio naršyklės robotus, jų robots.txt funkcijas bei priemones, kuriu imamasi, kad būtų laikomasi pareikštų atsisakymų nuo TDG išimties. Tai gali būti atliekama viešai skelbiant tokią informaciją ir sinchronizuojant žiniatinklio kanalą, kuris apima kiekvieną interneto svetainės atnaujinimą, informuojantį, apie tokį laikymąsi. Tie subjektai, kurie teikia interneto paieškos sistemą arba kontroliuoja tokį teikėją, yra raginami imtis tinkamų priemonių užtikrinti, kad pareikšti TDG išimties atsisakymai, būtų lengvai surandami per jų paieškos sistemas. Galiausiai, pagal Kodekso priemonę I.2.4, jei šalys, norėdamos mokytis BPDI modelius, tekstų ir duomenų gavybą atliko kitais būdais nei naršant internete, ir jei tai buvo atlikta neturint teisių turėtojų leidimo, pasirašiusios šalys įpareigojamos dėti visas pastangas, kad būtų gauta informacija, ar kūriniai surinkti naudojant tokias naršyklės, kurios skaito ir laikosi instrukcijų, išreikštų robots.txt failu.

Kodekso I.2.5 priemonėje nustatoma su generuojamu turiniu susijusi pareiga. Priemonėje nurodoma, kad siekdamas sumažinti riziką, jog generatyvinis BPDI modelis generuos rezultatus, kuriais pažeidžiamos autorių teisės ar gretutinės teisės, šalys įpareigojamos dėti pastangas, jog modelis neįsimintų duomenų tiek, kad sugebėtų generuoti rezultatus pažeidžiančius autorių teises ir uždraus tokio modelio, kuris pažeidžia autorių teises, naudojimą. Ši priemonė taikoma nepaisant to, kaip BPDI naudojamas (integruojamas į kitą

sistemą, ar kam nors suteikiamas pagal sutartį). Draudimas naudoti tokį modelį, kuris pažeidžia autorių teises, netaikomas modeliams, kurie išleidžiami pagal nemokamą ir atvirojo kodo licenciją.

Paskutinė priemonė yra susijusi su skundų nagrinėjimo mechanizmu. Pagal Kodekso I.2.6 priemonę, šalys įpareigojamos paskirti asmenį, kuris kontaktuos su teisių turėtojais, kurių teisės bus paveiktos, bei teiks lengvai prieinamą informaciją. Taip pat turi būti sukuriamas mechanizmas, leidžiantis nukentėjusiems teisių turėtojams ir jų įgaliotiems atstovams (įskaitant kolektyvinio administravimo organizacijas), elektroninėmis priemonėmis pateikti išsamius ir pagrįstus skundus dėl įsipareigojimų pagal šį Kodeksą nevykdymo, ir lengvai prieinamą informaciją apie tai. Tiekėjams suteikiama teisė atsisakyti nagrinėti akivaizdžiai nepagrįstus arba perteklinius skundus.

Taigi, panašu, kad Europos dirbtinio intelekto biuras, visais įmanomais būdais stengiasi sudarytas sąlygas, kad autorių teisių kūriniai, būtų išgaunami nepažeidžiant autorių teisių, ir gerbiant TDG išimties atsisakymą. Tačiau yra nuomonių, kad tokiam Kodekso sudėliojime yra spraga. Jei kūriniai yra išgauti, pasitelkiant „vorus“ pačiam BPDI modelio tiekėjui, tada privaloma laikytis teisių turėtojų atsisakymų pagal Kodekso priemonę I.2.3 (tuo pačiu ir Kodekso priemonėje I.2.2 nurodytų reikalavimų), o jei ne, tada reikia įsitikinti, ar kūriniai yra išgauti atsižvelgiant į teisių turėtojų atsisakymus pagal Kodekso priemonę I.2.4. „COMMUNIA Association“, asociacijos įsteigtos pagal Belgijos įstatymus, kuri pasisako už politiką, plečiančią viešąją nuosavybę ir didinančią kultūros ir žinių prieinamumą bei pakartotinį naudojimą straipsnyje „Is web scraping the only copyright concern for AI? The code of practice's blind spot“ teigiama, kad tokiu reglamentavimu yra sudaroma situacija, kurioje reikalavimas dėti pastangas, jog „piratiniai domenai“ nebūtų naudojami, neapima tokio scenarijaus kaip „bit-torrent“ naudojimas, kas nėra laikoma naršymu internete (Keller, 2025). Gaunasi panaši situacija, kaip aptarta, šio darbo 4.3. skyriuje, kuomet, jei tekstų ir duomenų gavyba vykdoma mokslinių tyrimų tikslais, autoriai negali atsisakyti TDG išimties, tačiau jei tai atliekama komerciniais tikslais – gali (Direktivos 4 ir 3 str.). Taigi, jei tekstų ir duomenų gavybą atlieka ne pelno siekianti organizacija, autorius negali atsisakyti TDG išimties, o po to, tokiu duomenų rinkiniu gali naudotis kitas pelno siekiantis subjektas (pvz., BPDI modelio tiekėjas). Manoma, kad TDG išimties atsisakymų laikymosi klausimo susiaurinimui, iki siauro interneto naršymo konteksto, nėra prasmės, kadangi tai yra tik viena iš daugelio duomenų gavimo strategijų BPDI modelių kūrėjams, o tikrieji rūpesčiai ir problemos slypi kūrinių

naudojime mokymo tikslais ir išvesčių generavime (Keller, 2025). Visgi, Kodekso I.2.4. priemonė, nurodanti, kad jei tiekėjas vykdo tekstų ir duomenų gavybos veiksmus kitu būdu nei žiniatinklio naršymas, privaloma įsitikinti, kad buvo gauti autorių sutikimai. Autorės nuomone, tai galėtų apimti ir atvejus, kuomet duomenys yra išgaunami iš pelno nesiekiančių organizacijų surinktų duomenų rinkinių, kadangi autorių atsisakymas ribojamas tik Direktyvos 3 str., atžvilgiu, kadangi šiuo metu dirbtinio intelekto apmokymas įeina tik į Direktyvos 4 str. taikymo sritį.

Apibendrinant, pripažįstama, kad tekstų ir duomenų gavybos klausimai yra labai svarbūs atgaminimo teisės aspektu, tačiau panašu, kad tinkamai autorių teisių pažeidimų klausimas bus pradėtas spręsti tik tada, kai Europos Sąjunga imsis nagrinėti klausimą, dėl kūrinių naudojimo dirbtinio intelekto mokyme ir išvesčių generavime, kadangi tai yra daugiau nei atgaminimas. Kodekso I.2.5 priemonėje nustatoma pareiga dėti pastangas, jog modelis neįsimintų duomenų tiek, kad sugebėtų generuoti rezultatus pažeidžiančius autorių teises, yra puikus žingsnis tinkama linkme, tačiau tai nepaneigia to fakto, kad autoriams turėtų būti atlyginama.

IŠVADOS

1. Autorių teisė ir informacijos sklaidos laisvė turi dvipusį santykį. Informacijos laisvė apima privatų autorių saviraiškos interesą, bet tuo pačiu saugo visuomenės teisę į prieigą prie informacijos. EŽTT yra išaiškinęs, kad teisė į informacijos sklaidą yra taikoma ne tik žiniasklaidos priemonėms, tačiau ir bendravimui internetu, nepaisant to, kokios žinios yra perduodamos, taip pat ir tais atvejais, kai yra siekiama pelno. Šių teisių užtikrinimo procese dirbtinis intelektas sukelia daug neaiškumų, priversdamas iš naujo apvarstyti kūrybiškumo, originalumo sąvokas bei autorių teisių apsaugos mastą.
2. Dirbtinis intelektas veikia pasiremdamas dirbtinių neuronų tinklų technologija, kuriai veikti reikalingi labai dideli kiekiai duomenų. Šie duomenys išgaunami tekstų ir duomenų gavybos būdu, o po to dirbtinis intelektas generuoja išvestis. Dirbtiniam intelektui aktualiausias reguliavimas yra išdėstytas Dirbtinio intelekto akte ir Direktyvoje 2019/790. Dirbtinio intelekto aktas yra taikomas tais atvejais, kai modelis yra pateiktas rinkai ir skirtas ne moksliniams tyrimams, tokiu atveju modelių tiekėjai turi laikytis DI akto numatomų pareigų – viena iš jų numato skaidrumo pareigą, atskleisti kokie autorių kūriniai buvo naudojami dirbtiniam intelektui apmokyti. Ši pareiga leis autoriams patikrinti, ar į rinką išleisto dirbtinio intelekto apmokymas vyko pagal Direktyvos 2019/790 tekstų ir duomenų gavybos išimties reikalavimus, o būtent gerbiant Direktyvos 2019/790 4 straipsnyje, numatytą pareigą gerbti autorių tekstų ir duomenų gavybos išimties atsisakymą, kai tai atliekama komerciniais tikslais. Išimties galima atsisakyti autoriams tai išreiškus kompiuterio skaitomomis priemonėmis. Visgi šis reikalavimas kelia tam tikrų neaiškumų, kadangi skirtingos Europos Sąjungos valstybėse narėse yra vertinamas skirtingai.
3. Dirbtiniam intelektui generuojant kūrinius, kyla klausimai dėl jų autorystės, originalumo bei teisinio kvalifikavimo. Darbe nustatyta, kad tam tikrais atvejais sugeneruotiems kūriniams trūksta originalumo, kadangi jie gali būti identiški egzistuojantiems originaliems kūriniams, bei jie nėra pakankamai kūrybiški, kadangi mašina negali „ pridėti iš savęs“. Yra nuomonių, kad dirbtinio intelekto modeliai nusipelno *sui generis* apsaugos dėl didelių investicijų, kurių reikalauja jų sukūrimas, tačiau autorės nuomone tai gali paneigti tų autorių saviraiškos teisę, kurių kūriniai naudojami dirbtiniam intelektui apmokyti, bei tų autorių, kurie naudojantis dirbtiniu intelektu sukuria originalumo kriterijų atitinkančius kūrinius. Todėl logiškiausia apsaugą suteikti tiems kūriniams, kuriems atsirasti prirėikė labai didelio žmogaus indėlio. Suteikiant tokiems kūriniams apsaugą, būtų sudėtinga juos

kvalifikuoti kaip išvestinius kūrinius, kadangi kiekvienas kūrinys yra skirtingas ir ne visada žmogus įdeda pakankamai darbo, kad tai būtų laikoma kūriniais. Be to, išvestinių kūrinių atsiradimui svarbūs perdirbimo veiksmai yra kitokie veikiant dirbtiniam intelektui. Todėl, atsižvelgiant į šios technologijos unikalumą, bei egzistuojančių teisinių įrankių efektyvumo trūkumą, vertinant dirbtinio intelekto sugeneruotus kūrinius, būtų tikslinga taikyti panašų instrumentą į JAV naudojamą „sąžiningo naudojimo“ taisyklę, kuri kiekvieną atvejį vertina individualiai.

4. Vertinant per „trijų pakopų testą“, dabartinis reguliavimas yra nepakankamas, kad būtų efektyviai suderinta autorių teisių saviraiškos laisvė ir visuomenės teisė į informacijos sklaidą. Dabartinis reguliavimas (tekstų ir duomenų išimtis, bei DI akte numatyti skaidrumo reikalavimai) neapima viso dirbtinio intelekto veikimo proceso autorių teisių srityje (tik duomenų gavybos stadiją, kurioje atliekamas atgaminimas). Iš pradžių tekstų ir duomenų gavyba buvo naudojama analizei, koreliacijoms ir tendencijoms rasti, tačiau dabar dirbtiniam intelektui generuojant rezultatus, atliekami transformacijos veiksmai, panašūs į perdirbimą, kurie sukuria kūrinius, galinčius pažeisti autorių teises. Kadangi konkuruoja DI kūrėjų, visuomenės ir autorių interesai, kurie visi yra svarbūs, kūrinių naudojimas dirbtiniam intelektui apmokyti negali būti uždraustas, tačiau tuo pačiu, atitinkamai turi būti užtikrintos autorių teisės. Europos dirbtinio intelekto biuro paskelbtame trečiajame Bendrosios paskirties dirbtinio intelekto praktikos kodekso projekte yra siūlomos puikios priemonės spręsti autorių teisių ir dirbtinio intelekto problemas: pareiga užtikrinti, kad kūriniai visais atvejais yra naudojami gerbiant autoriaus atsisakymą nuo TDG išimties, pareiga kurti modelius, kurie neįsimena kūrinių bei skundų sprendimo mechanizmas. Tačiau geriausias būdas užtikrinti autorių teises, tai nustatyti atlyginimo mechanizmą, pagal kurį autoriams būtų atlyginama visais tekstų ir duomenų gavybos atvejais (tiek komercinės, tiek mokslinių tyrimų tikslais).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nacionaliniai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. Valstybės Žinios, 2003, Nr. 28-1125.

Tarptautiniai teisės aktai

3. 1886 m. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-988.
4. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497.
5. 1950 m. Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.
6. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288.

Europos Sąjungos teisės aktai

7. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, OL C 202.
8. Europos Parlamento ir Tarybos 2024 m. birželio 13 d. Reglamentas (EB) 2024/1689 kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės ir iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 300/2008, (ES) Nr. 167/2013, (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1139 ir (ES) 2019/2144 ir direktyvos 2014/90/ES, (ES) 2016/797 ir (ES) 2020/1828. OJ L 2024/1689.
9. Europos Parlamento ir Tarybos 2019 m. balandžio 17 d. direktyva (EB) 2019/790 dėl autorių ir gretutinių teisių bendrojoje skaitmeninėje rinkoje, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 96/9/EB ir 2001/29/EB. OL L 130.
10. Europos Parlamento ir Tarybos 1996 m. kovo 11 d. direktyva 96/9/EB dėl duomenų bazių teisinės apsaugos, OL L 77.
11. Europos Parlamento ir Tarybos 2001 m. gegužės 22 d. direktyva 2001/29/EB dėl autorių teisių ir susijusių teisių skaitmeninėje aplinkoje, OL L 167.
12. Europos Parlamento ir Tarybos 2009 m. balandžio 23 d. direktyvos 2009/24/EB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos, OL L 111.

Užsienio teisės aktai

13. 1976 m. Jungtinių Amerikos Valstijų Autorių teisių įstatymas. Prieiga per internetą: <https://www.copyright.gov/title17/> [žiūrėta 2025 m. balandžio 1 d.].

Specialioji literatūra

14. Bandi, A., Adapa, P. V. S. R., ir Kuchi, Y. E. V. P. K. (2023). The Power of Generative AI: A Review of Requirements, Models, Input–Output Formats, Evaluation Metrics, and Challenges. *Future Internet*, 15(8), 260. <https://doi.org/10.3390/fi15080260> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
15. Birštonas, R., Klimkevičiūtė, D., Matulevičienė, N. J., Mickienė, L. ir Ūsonienė, J. (2010). Intelektinės nuosavybės teisė. *Vilnius: Justitia*.
16. Brown, M. A., Gruen, A., Maldoff, G., Messing, S., Sanderson, Z., & Zimmer, M. (2023). Web Scraping for Research: Legal, Ethical, Institutional, and Scientific Considerations. *arXiv preprint*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2410.23432> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
17. Chang, C. Y., He, X. (2025). The Liabilities of Robots.txt. *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2503.06035> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
18. Čekanavičius, A. (2022). Lietuvos autorių teisės reforma bendrojoje skaitmeninėje rinkoje. *Vilnius: Mykolo Romerio universitetas*. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/70bcc73c-2545-4029-bf4d-7c9a84375153> [Žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d.].
19. Daelman, C., Yordanova, K. (2023). AI through a Human Rights Lens. The Role of Human Rights in Fulfilling AI's Potential, De Bruyne, J. and Vanleenhove, C. (eds.) *Artificial Intelligence and the Law*. 2nd edn. Cambridge: Intersentia, 135-166 psl.
20. Dastbaz, M. (2024). Infringing AI: Liability for AI-generated outputs under international, EU, and UK copyright law. *European Journal of Risk Regulation*, 15(3). Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/european-journal-of-risk-regulation/article/infringing-ai-liability-for-ai-generated-outputs-under-international-eu-and-uk-copyright-law/C568C6B717E9CFC45FB52E58E54B6BEC> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

21. Dinh, N. T., Hoang, V. T. (2023). Recent advances of CAPTCHA security analysis: A short literature review. *Procedia Computer Science*, 2023, 1-7. <https://doi.org/10.1016/j.procs.2023.01.229> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.]..
22. Doshi, A. R. ir Hauser, O. P. (2024). Generative AI enhances individual creativity but reduces the collective diversity of novel content, *Science Advances*, 10(28), eadn5290. Prieiga per internetą: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11244532/> [žiūrėta: 2025 m. kovo 31 d.].
23. Ducru, P., Raiman, J., Lemos, R., Garner, C., He, G., Balcha, H., Souto, G., Branco, S., Bottino, C. (2024). AI Royalties -- an IP Framework to Compensate Artists & IP Holders for AI-Generated Content. *arXiv preprint*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2406.11857> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.]
24. Dziri, N., Milton, S., Yu, M., Zaiane, O. ir Reddy, S. (2022). On the origin of hallucinations in conversational models: Is it the datasets or the models? *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2204.07931> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
25. Freeman, J., Rippe, C., Debenedetti, E., Andriushchenko, M. (2024). Exploring Memorization and Copyright Violation in Frontier LLMs: A Study of the New York Times v. OpenAI 2023 Lawsuit. *arXiv preprint*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2412.06370> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
26. Fritz, J. (2024). The notion of 'authorship' under EU law—who can be an author and what makes one an author? An analysis of the legislative framework and case law. *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 19(7), 552–556. Prieiga per internetą: <https://academic.oup.com/jiplp/article/19/7/552/7614897> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
27. Fukuda-Parr, S., Gibbons, E. (2021). Emerging Consensus on ‘Ethical AI’: Human Rights Critique of Stakeholder Guidelines. *Global Policy*, 12(S6), 32-44. <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12965> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
28. Gaffar, H., Albarashdi, S. (2024). Copyright Protection for AI-Generated Works: Exploring Originality and Ownership in a Digital Landscape, *Asian Journal of International Law*, psl. 1–24. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1017/S2044251323000735> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
29. Garcia, M., González, A., Jiménez, J. ir López, F. (2021). A comparative study of machine learning algorithms for detecting and classifying leaks in water distribution networks.

- Applied Sciences*, 11(2), p. 763. Prieiga per internetą: <https://www.mdpi.com/2076-3417/11/2/763> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
30. Geiger, C., Frosio, G., Bulayenko, O. (2019). Text and Data Mining: Articles 3 and 4 of the Directive 2019/790/EU, Saiz García, C., Evangelio Llorca, R. (eds.) *Propiedad intelectual y mercado único digital europeo*. Valencia: Tirant lo blanch, psl. 27–71. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3470653 [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
31. Gervais, D.J., Shemtov, N., Marmanis, H. and Zaller Rowland, C. (2024). The Heart of the Matter: Copyright, AI Training, and LLMs, SSRN. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4963711 [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
32. Ginsburg, J.C. (2003). The Concept of Authorship in Comparative Copyright Law. *DePaul Law Review*, 52(4), 1063–1092. Prieiga per internetą: <https://via.library.depaul.edu/law-review/vol52/iss4/3> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
33. Grumulaitis, A. (2024). Ar dirbtinio intelekto sukurtas objektas yra „kūrinys“ ir kam jis priklauso? *Teisė*. Vol. 132, pp. 80–93.
34. Haase, J., ir Pokutta, S. (2024). Human-AI Co-Creativity: Exploring Synergies Across Levels of Creative Collaboration. *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2411.12527> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
35. Hamann, H. (2024). Artificial Intelligence and the Law of Machine-Readability: A Review of Human-to-Machine Communication Protocols and their (In)Compatibility with Article 4(3) of the Copyright DSM Directive. *JIPITEC*. Prieiga per internetą: <https://www.jipitec.eu/jipitec/article/view/407> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
36. Howie, E. (2018). Protecting the human right to freedom of expression in international law. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 20(1), psl. 12–15. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17549507.2018.1392612> [žiūrėta: 2025 m. kovo 31 d.].
37. Hugenholtz, P. B., & Quintais, J. P. (2021). Copyright and Artificial Creation: Does EU Copyright Law Protect AI-Assisted Output? *European Journal of Risk Regulation*, 12(3), 466–483. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1007/s40319-021-01115-0> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

38. Iaia, V. (2024). The elephant in the room of EU copyright originality: Time to unpack and harmonize the essential requirement of copyright. *The Journal of World Intellectual Property*, 27(3–4), 359–383. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/jwip.12343> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
39. Yang, S. A. ir Zhang, A. H. (2024). Generative AI and Copyright: A Dynamic Perspective. *arXiv preprint*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2402.17801> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
40. Jorgensen, R. F. (2001). Internet and Freedom of Expression. *CiteSeerX*. Prieiga per internetą: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=945b2a65935fcde71455ba92da69fc875a3be7ee> [Žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
41. Kulesza, J. (2008). Freedom of information in the global information society: The question of the Internet Bill of Rights. *University of Warmia and Mazury in Olsztyn Law Review*, 1, psl. 81–95. Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=1446771> [Žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
42. Lee, K., Cooper, A. F. ir Grimmelmann, J. (2023). Talkin' 'Bout AI Generation: Copyright and the Generative-AI Supply Chain. *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2309.08133> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
43. Lorenzoni, I. (2020). Artificial Intelligence creates, invents ... and challenges Intellectual Property Law – AI: the mind behind creative and innovative works. Can a sui generis system be a solution? *Stockholm IP Law Review*, 2, 26–35. Prieiga per internetą: <https://lawpub.se/en/artikel/4785> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
44. Ma, Y., Zhang, C. ir Zhu, S. C. (2023). Brain in a Vat: On Missing Pieces Towards Artificial General Intelligence in Large Language Models. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2307.03762> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
45. Manteghi, M. (2024). Overcoming Barriers to Text and Data Mining in the Era of ChatGPT: The Proposed Data Act as a Game-Changer. *GRUR International*, 73(1), psl. 34–44. <https://doi.org/10.1093/grurint/ikad098> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
46. Margoni, T., Kretschmer, M. (2022). A Deeper Look into the EU Text and Data Mining Exceptions: Harmonisation, Data Ownership, and the Future of Technology. *GRUR International*, 71(8), psl. 685–701. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/grurint/ikac054> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

47. Marr, B. (2024). *Generative AI in Practice: 100+ Amazing Ways Generative Artificial Intelligence Is Changing Business and Society*. Wiley.
48. Mezei, P. (2025). The Multi-layered Regulation of Rights Reservation (Opt-out) Under EU Copyright Law and the AI Act. SSRN. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5064018 [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
49. Microsoft Corporation (2024). Introduction to AI. *Microsoft*. Prieiga per internetą: <https://cdn-dynmedia-1.microsoft.com/is/content/microsoftcorp/microsoft/final/en-us/microsoft-brand/documents/2024-wttc-introduction-to-ai.pdf> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
50. Mizaras, V. (2008). *Autorių teisė. I tomas. Vilnius: Justitia.*
51. Mizaras, V. (2009). *Autorių teisė. II tomas. Vilnius: Justitia.*
52. Mizaras, V. (2012). Intelektinės nuosavybės teisės klausimai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktikoje. *Jurisprudencija*, 19(3), pp.1111-1130. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/75> [Žiūrėta 2025 m. balandžio 10 d.].
53. Otero, B. G. (2020). Machine Learning Models Under the Copyright Microscope: Is EU Copyright Fit for Purpose? *Forthcoming in: Nordic Law Review (NLR), Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 21-02*, Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=3749233> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
54. Piriou, F. M. (2024). The Author's Right to Intellectual Property. *Diogenes*, 49(196), p. 93–111. Prieiga per internetą: <https://www.cambridge.org/core/journals/diogenes/article/authors-right-to-intellectual-property/79AAA06D6AFD0495E33B78A3D298D71C> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
55. Peers, S., Hervey, T., Kenner, J. ir Ward, A. (red.) (2014). *The Charter of Fundamental Rights of the European Union: A Commentary. Hart publishing.*
56. Priya, K. (2008). Intellectual Property and Hegelian Justification. *NUJS Law Review*, 1(3), psl. 359–372. Prieiga per internetą: <https://docs.manupatra.in/newsline/articles/Upload/24FE8F87-714C-4644-BEE3-466B2A9E72C7.pdf> [žiūrėta 2025 kovo 31 d.].
57. Rosati, E. (2024). The DSM Directive Five Years On. *Nordiskt Immateriellt Rättsskydd (NIR)*, Forthcoming. Prieiga per internetą:

- https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4992748 [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
58. Sag, M. (2024). Fairness and Fair Use in Generative AI, 92 *Fordham L. Rev.* 1887. Prieiga per internetą: <https://ir.lawnet.fordham.edu/flr/vol92/iss5/7> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
59. Samuelson, P. (2024). Allocating Ownership Rights in Computer-Generated Works. *Berkeley Law*. Prieiga per internetą: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2024/01/Pam-Samuelson-Allocating-Ownership-Rights-in-Computer-Generated-Works.pdf> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.]
60. Senftleben, M., Margoni, T., Antal, D., Bodó, B., van Gompel, S., Handke, C., Kretschmer, M., Poort, J., Quintais, J. P., & Schwemer, S. F. (2021). Ensuring the Visibility and Accessibility of European Creative Content on the World Market - The Need for Copyright Data Improvement in the Light of New Technologies and the Opportunity Arising from Article 17 of the CDSM Directive. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, 13(1), psl. 67-86. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3785272 [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
61. Senftleben, M. (2010). Bridging the Differences between Copyright's Legal Traditions – The Emerging EC Fair Use Doctrine. *Journal of the Copyright Society of the U.S.A.*, 57(3), 521-552. SSRN. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1723902 [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
62. Slowinski, R. P. (2020). Rethinking Software Protection. Draft chapter. *Forthcoming in: J.-A. Lee, K.-C. Liu, R. M. Hilty (eds.), Artificial Intelligence & Intellectual Property, Oxford, Oxford University Press, 2020, Max Planck Institute for Innovation & Competition Research Paper No. 20-17*, Prieiga per internetą: <https://ssrn.com/abstract=3708110> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
63. Toosi, A., Bottino, A., Saboury, B., Siegel, E., Rahmim, A. (2022). A brief history of AI: how to prevent another winter (a critical review). *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2109.01517> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.]

64. Torrance, A. W., Tomlinson, B. (2023). Training is Everything: Artificial Intelligence, Copyright, and Fair Training. *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.03720> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.]
65. Vaswani, A., Shazeer, N., Parmar, N., Uszkoreit, J., Jones, L., Gomez, A., Kaiser, Ł. ir Polosukhin, I. (2022). On the Evolution of A.I. and Machine Learning: Towards a Meta-level Measuring and Understanding Impact, Influence, and Leadership at Premier A.I. Conferences. *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2205.13131> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
66. Vanherpe, J. (2023). AI and IP: Great Expectations, De Bruyne, J. and Vanleenhove, C. (eds.) *Artificial Intelligence and the Law*. 2nd edn. Cambridge: Intersentia, 233-267 psl.
67. Zhang, L. (2023). Artificial Intelligence: 70 Years Down the Road. *arXiv*. Prieiga per internetą: <https://arxiv.org/abs/2303.02819> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
68. Wang, Y., Pan, Y., Yan, M., Su, Z. ir Luan, T. H. (2023). A Survey on ChatGPT: AI-Generated Contents, Challenges, and Solutions. *IEEE Open Journal of the Computer Society*, vol. 4, psl. 280-302. Prieiga per internetą: <https://ieeexplore.ieee.org/document/10221755> [žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.]
69. Woldseth, R. V., Aage, N., Bærentzen, J. A., Sigmund, O. (2020). On the use of artificial neural networks in topology optimisation. *DTU Orbit*. Prieiga per internetą: <https://orbit.dtu.dk/en/publications/on-the-use-of-artificial-neural-networks-in-topology-optimisation> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
70. Quintais, J. P. (2025). Generative AI, Copyright and the AI Act. *Computer Law & Security Review*, 56(106107), <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2025.106107> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

71. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. liepos 5 d. nutarimas.
72. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas.
73. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gegužės 5 d. nutarimas.

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika

74. 1991 m. lapkričio 26 d. EŽTT sprendimas byloje *Observer and Guardian prieš Jungtinę karalystę*, Nr. 13585/88.

75. 2013 m. vasario 19 d. EŽTT sprendimas byloje *Neij ir Sunde Kolmisoppi prieš Švediją* Nr. 40397/12.

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika

76. 2004 m. lapkričio 9 d. ESTT sprendimas byloje C-203/0 *The British Horseracing Board Ltd ir kt. prieš William Hill Organization Ltd.*, ECLI:EU:C:2004:695. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:62002CJ0203> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

77. 2004 m. lapkričio 9 d. ESTT sprendimas byloje C-444/02 *Fixtures Marketing Ltd. Prieš Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP)*, ECLI:EU:C:2004:697. Prieiga per internetą:

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=49635&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=9957452> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

78. 2008 m. balandžio 2 d. ESTT sprendimas byloje C-134/08 *Google Inc. prieš Google France SARL ir Google LLC*, ECLI:EU:C:2008:324. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/GA/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0134> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

79. 2008 m. spalio 9 d. ESTT sprendimas byloje C-304/07 *Directmedia Publishing GmbH prieš Albert-Ludwigs-Universität Freiburg*, ECLI:EU:C:2008:552. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=69093&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3039519> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

80. 2009 m. liepos 16 d. ESTT sprendimas byloje C-5/08 *Infopaq International A/S prieš Danske Dagblades Forening*, ECLI:EU:C:2009:465. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62008CJ0005> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

81. 2015 m. spalio 29 d. ESTT sprendimas byloje C-490/14 *Freistaat Bayern prieš Verlag Esterbauer GmbH*, ECLI:EU:C:2015:735. Prieiga per internetą: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=170741&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3044292> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

Užsienio teismų praktika

82. 2024 m. spalio 30 d., Amsterdamo apygardos teismo sprendimas byloje Nr. *ECLI:NL:RBAMS:2024:6563 DPG MEDIA B.V. ir kt. prieš KNOWLEDGE EXCHANGE B.V.*, [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.] Prieiga per internetą: <https://uitspraken.rechtspraak.nl/details?id=ECLI:NL:RBAMS:2024:6563&showbutton=true&keyword=mediahuis&idx=3> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

Travaux préparatoires

83. Jungtinių Tautų Ekonomikos ir socialinių reikalų taryba (2006). *Bendra pastaba Nr. 17: Kiekvieno asmens teisė naudotis mokslinių, literatūrinių ar meninių kūrinių, kurių autorius jis yra, moralinių ir materialinių interesų apsauga* (E/C.12/GC/17). Prieiga per internetą: <https://www.refworld.org/legal/general/cescr/2006/en/39826> [žiūrėta: 2025 m. kovo 30 d.].

84. European Parliament: Directorate-General for Internal Policies of the Union ir Rosati, E. (2018). *The exception for text and data mining (TDM) in the proposed Directive on Copyright in the Digital Single Market – Technical aspects*. European Parliament. Prieiga per internetą: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/604942/IPOL_BRI\(2018\)604942_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/604942/IPOL_BRI(2018)604942_EN.pdf) [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

Teisiniai dokumentai

85. Allen, J. (2024). *Skundas dėl JAV autorių teisių biuro sprendimo atsisakyti registruoti kūrinį "Théâtre D'opéra Spatial"*. Jungtinių Valstijų Kolorado apygardos apylinkės teismas, civilinė byla Nr. 1:24-cv-02665. Prieiga per internetą: <https://storage.courtlistener.com/recap/gov.uscourts.cod.237436/gov.uscourts.cod.237436.1.0.1.pdf> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

86. *Tremblay et al. v. OpenAI Inc. et al.*, Case No. 3:23-cv-03223 (N.D. Cal. 2023). Prieiga per internetą: https://www.docketalarm.com/cases/California Northern District Court/3-23-cv-03223/Tremblay_et_al_v._OPENAI_INC._et_al/1/?utm_source=chatgpt.com [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

Kiti šaltiniai

87. Hassenfeld, N. (2023). *Even the scientists who build AI can't tell you how it works*. vox.com. Prieiga per internetą: <https://www.vox.com/unexplainable/2023/7/15/23793840/chat-gpt-ai-science-mystery-unexplainable-podcast> [žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
88. European Composer & Songwriter Alliance (ECSA) (2024). *Joint letter to Members of the European Parliament on the impact of Artificial Intelligence on the European creative community*. ECSA News, Prieiga per internetą: <https://composeralliance.org/news/2024/7/joint-letter-to-members-of-the-european-parliament-on-the-impact-of-artificial-intelligence-on-the-european-creative-community/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 30 d.].
89. Europos Komisija (2024). *Dirbtinio intelekto aktas*. Europos Sąjunga. Prieiga per internetą: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/lt/policies/regulatory-framework-ai> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
90. Europos Sąjungos Taryba (paskutinį kartą peržiūrėta 2025). *Dirbtinio intelekto aktas*. Europos Sąjunga. Prieiga per internetą: <https://www.consilium.europa.eu/lt/policies/artificial-intelligence/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
91. Le Meur, L. (2024). *TDM Reservation Protocol (TDMRep)*. W3C Final Community Group Report. Prieiga per internetą: <https://www.w3.org/community/reports/tdmrep/CG-FINAL-tdmrep-20240510/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
92. Keller, P. (2024). *Considerations for opt-out compliance policies by AI model developers*. Open Future Policy Brief #6. Prieiga per internetą: https://openfuture.eu/wp-content/uploads/2024/05/240516considerations_of_opt-out_compliance_policies.pdf [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
93. Lewis Silkin LLP (2024). *How to opt-out your images from use in AI training*. Prieiga per internetą: <https://www.lewissilkin.com/en-ie/insights/2024/10/07/how-to-opt-out-your-images-from-use-in-ai-training> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
94. Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacija (WIPO) (2024 m.). *Robert Kneschke prieš LAION e.V., byla Nr. 310 O 227/23*. Prieiga per internetą: <https://www.wipo.int/wipolex/en/text/592042> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
95. Goldstein, P., Stuetzle, C. ir Bischoff, S. (2024). *Kneschke vs. LAION – Landmark Ruling on TDM exceptions for AI training data – Part 2*. Kluwer Copyright Blog. Prieiga per

- interneta: <https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2024/11/14/kneschke-vs-laion-landmark-ruling-on-tdm-exceptions-for-ai-training-data-part-2/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
96. RSS.com (2024). *Kaip veikia RSS kanalai?* Prieiga per internetą: <https://rss.com/blog/how-do-rss-feeds-work/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
97. Cerri, A. (2025). *Dutch court holds that TDM opt-out must be done by "machine-readable" means.* The IPKat. Prieiga per internetą: <https://ipkitten.blogspot.com/2025/02/dutch-court-holds-that-tdm-opt-out-must.html> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
98. Oxford University. (2024). *How Many News Websites Block AI Crawlers?* Prieiga per internetą: <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:6b0653e7-4a3b-4448-b0bd-1bdbd55aa61e/files/s3j333388m> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
99. Lee, S. (2022). *AI wins state fair art contest, annoys humans.* Ars Technica. Prieiga per: <https://arstechnica.com/information-technology/2022/08/ai-wins-state-fair-art-contest-annoys-humans/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
100. George Washington University Law School. (2024). *AI Litigation Database: Case Detail - Artificial Intelligence.* George Washington University Law School. Prieiga per internetą: <https://blogs.gwu.edu/law-eti/ai-litigation-database/case-detail-page/?pid=255> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
101. Silva, N. S. e. (2024). *Are AI models' weights protected as databases?* Kluwer Copyright Blog. <https://copyrightblog.kluweriplaw.com/2024/01/18/are-ai-models-weights-protected-databases/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
102. Anderson, M. (2023). *Weights in Machine Learning.* Metaphysic AI Blog. Prieiga per internetą: <https://blog.metaphysic.ai/weights-in-machine-learning/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
103. Rowe, A. (2024). *OpenAI: We Need Copyrighted Works for Free to Train AI.* Tech.co. Prieiga per internetą: <https://tech.co/news/openai-copyrighted-works-free-train-ai> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
104. IBM (2023). *What Are AI Hallucinations?* IBM. Prieiga per internetą: <https://www.ibm.com/think/topics/ai-hallucinations> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
105. Knight, T. (2024). *Parents trust ChatGPT over doctors, shocking new study claims.* New York Post. Prieiga per internetą:

- <https://nypost.com/2024/10/31/lifestyle/parents-trust-chatgpt-over-doctors-shocking-new-study-claims/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
106. Verslo žinios (2023). *Pasaulinį fotografijos konkursą laimėjo DI sukurta nuotrauka, menininkas prizo atsisakė*. Verslo žinios. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/laisvalaikis/akiraciai/2023/04/19/pasaulini-fotografijos-konkursa-laimėjo-di-sukurta-nuotrauka-menininkas-prizo-atsisake> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
107. POLITICO. (2024). *EU wants Google, Facebook to start labeling AI-generated content*. Prieiga per internetą: <https://www.politico.eu/article/chatgpt-dalle-google-facebook-microsoft-eu-wants-to-start-labeling-ai-generated-content/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
108. MIT Technology Review. (2023). *Humans may be more likely to believe disinformation generated by AI*. Prieiga per internetą: <https://www.technologyreview.com/2023/06/28/1075683/humans-may-be-more-likely-to-believe-disinformation-generated-by-ai/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
109. Meta. (2024). *Meta's approach to labeling AI-generated content and manipulated media*. Prieiga per internetą: <https://about.fb.com/news/2024/04/metas-approach-to-labeling-ai-generated-content-and-manipulated-media/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
110. Europos Komisija. (2025). *Third draft general-purpose AI code of practice published, written by independent experts*. Prieiga per internetą: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/third-draft-general-purpose-ai-code-practice-published-written-independent-experts> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
111. Zacherl, A. (2025). *AI Code of Practice*. Prieiga per internetą: <https://code-of-practice.ai/?section=copyright> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
112. Keller, P. (2025). *Is web scraping the only copyright concern for AI? The code of practice's blind spot*. COMMUNIA Association. Prieiga per internetą: <https://communia-association.org/2025/03/21/is-web-scraping-the-only-copyright-concern-for-ai-the-code-of-practices-blind-spot/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].
113. Wolfram, S. (2023). *What Is ChatGPT Doing ... and Why Does It Work?* Stephen Wolfram Writings. Prieiga per internetą: <https://writings.stephenwolfram.com/2023/02/what-is-chatgpt-doing-and-why-does-it-work/> [Žiūrėta 2025 m. kovo 31 d.].

Dirbtinis intelektas: teisė į informacijos sklaidos laisvę ir autorių teisė

Ieva Tučkutė

Šiame magistro darbe analizuojamas autorių teisės į saviraišką santykis, su visuomenės teise į informaciją, naudojant dirbtinį intelektą. Autorių teisė reglamentuoja privatinį autorių interesą, tačiau tuo pačiu metu tai reiškia ir visuomenės santykį su tokių kūrinių naudojimu. Dėl šios priežasties, darbe apžvelgiamas šių teisių santykis, dirbtinio intelekto kontekste. Ši analizė atliekama įvertinant dirbtinį intelektą bei tekstų ir duomenų gavybą reglamentuojančius teisės aktus. Dirbtinio intelekto akto nustatoma skaidrumo pareiga yra puikus būdas autoriams įsitikinti, kad tekstų ir duomenų gavybos būdu išgauti kūriniai buvo atliekami pagal įstatymų reikalavimus, t.y., kad buvo gautas autoriaus leidimas. Darbe vertinamas, Europos Sąjungos Direktyvos (ES) 2019/790 nurodymas autoriams išreikšti atsisakymą dėl tekstų ir duomenų gavybos išimties taikymo kompiuterių skaitomomis priemonėmis ir šio reikalavimo skirtingas interpretavimas tam tikrų Europos Sąjungos valstybių narių (Vokietijos ir Olandijos) teismuose. Darbe taip pat aptariami sunkumai, kylantys šių teisės aktų taikyme, bei aptariami teismų praktikos atvejai aktualiais klausimais. Darbe padaroma išvada, kad dirbtinio intelekto sugeneruoti kūriniai gali atitikti originalumo ir kūrybiškumo kriterijus, kai yra didelis žmogaus indėlis, tačiau tokie darbai turėtų būti vertinami pasitelkiant JAV pritaikytą „sąžiningo naudojimo“ taisyklę. Tokią išvadą lemia tai, kad generuojant kūrinius vykstantys kūrinių transformacijos veiksmai ne visai atitinka perdirbimo sąvoką, kuriant išvestinius kūrinius. Galiausiai darbe vertinama, ar aptartas reglamentavimas yra pakankamas autorių teisėms apsaugoti dirbtinio intelekto mokyme ir rezultatų generavime, atliekant šį vertinimą per „trijų pakopų testą“. Šio testo pagalba darbe padaroma išvada, kad kūriniai turi būti prieinami dirbtinio intelekto kūrėjams, norintiems mokytis savo modelius, tačiau autoriams turi būti atitinkamai kompensuota, kadangi dabartinis reguliavimas neapima visų dirbtinio intelekto veikime egzistuojančių procesų, kurie pažeidžia autorių teises, ir taip nepatenkinami autorių lūkesčiai dėl tekstų ir duomenų gavybos.

SUMMARY

Artificial intelligence: the right to freedom of information and copyright law

Ieva Tučkutė

This Master's thesis analyses the relationship between the right of authors to self-expression and the public's right to information using artificial intelligence. Copyright law regulates the private interest of authors, but at the same time it also implies the relationship of society to the use of such works. For this reason, this thesis looks at the relationship between these rights in the context of artificial intelligence. This analysis is carried out in the context of artificial intelligence and the legislation governing text and data mining. The duty of transparency imposed by the AI Act is an excellent way for authors to make sure that works extracted by text and data mining have been carried out in accordance with the law – that the author's permission has been obtained. This paper assesses the European Union Directive (EU) 2019/790's instruction to authors to opt-out of the text and data mining exception for computer-readable means and the different interpretation of this requirement by the courts of certain European Union Member States (Germany and the Netherlands). The paper also discusses the difficulties arising in the application of this legislation and the case law on the relevant issues. The thesis concludes that AI-generated works can meet the criteria of originality and creativity when there is a significant human contribution, but that such works should be judged using the US-adapted "fair use" rule. The reason for this conclusion is that the transformation steps involved in the generation of works do not quite correspond to the notion of recycling in the creation of derivative works. Finally, the paper assesses whether the regulation discussed is sufficient to protect copyright in AI training and output generation by carrying out this assessment through a "three-step test". Through this test, the paper concludes that works should be made available to AI developers wishing to train their models, but that authors should be adequately compensated as the current regulation does not cover all the processes that exist in the operation of AI and which infringe copyright, thus failing to meet authors' expectations in terms of the extraction of texts and data.